

A1 Telepi

Pe 20-to selbersengero elejo andar o európvike roma taj szinti o legbuter dzséne avka dzsivnahi, hogy téle bestye. Kana adá kípó kergyija, ando romano gav Stegersbach buter szar 200 dzséne dzsivnahi; taj még ando osztrákiko Burgenlando zsi ko 1938-dikno bers buter szar 8 000 roma taj szinti dzsivnahi 130 aszave gavóreszte taj teleposzte szar adá.

1910

1951

1931

💡 Dzsannahi odá

... hogy andi Maskarutni taj andi Keletiki Európa szi aszave gava taj főengere szíli, aká má buter selbersa dzsivnahi roma?

✍ Tumari búti

Osztinen o kípó pe trin kotora taj mindig ucsharen téle dú jekhe papíriha! Vakeren pal' odá, hogy szo saj hi te dikhen pe kípószkere ríszí pale jekfáreszte.

📷 Palo kípó

Adá kípó csak jek ánde ácshado kípó hi, szar te jek romano bijav t' ovlahi. O kípó ando Stegersbach ando Díliko Burgenlando kergyija, le RAVAG-oszkere (osztrákike rádijósne cégoszkere) riporterenge. Adádívtuo Histórijiko Tanszéko, Bécsiko Egyetemo, Ausztrija.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/a>

A2 Maskarutno Osztaji

Ando legbuter nyugat-európvike országende le szintenge taj le romenge but selbersa nasti sztya ánde te ácsben maskar o iparike taj kereskedelmike szakmajike szervezetende taj testületende, taj mist' adá but dzséne seftelóvi úje. Andi Nyugatiki Európa báre but szinto taj rom sztya baro raj maskar o seftesne. Adalengere csháve ando iskoli phirnahi; taj te but roma taj szinti sztye lukeszte ando elsőno világháborúvo. Zalog rome taj szinto még te nemesiszke thogye mist' odona bútya, aszo vaso kiráji taj vase pumaro országo kergye.

1910

1951

1935

💡 Dzsannahi odá

... hogy but szinti taj roma tyinkernahi taj bikinkernahi bútya po pijacca taj ando vásárja vagy dzsanahi palo jek kher po áver te bikinkeren? Ávera istálóvi lidzsnahi, pe pijaciszte bikinkernahi vagy ando vidámparko kernahi búti. But mozi is szintike taj romane családgya lidzsnahi.

✍️ Tumari búti

Rírinen téle o gáda, aszo po manusa hi po kípo! Szo phennahi pale kíposzkero hangulato? Szo gondolinen, szave alkalmosztar kergyija o kípo?

📷 Palo kípo

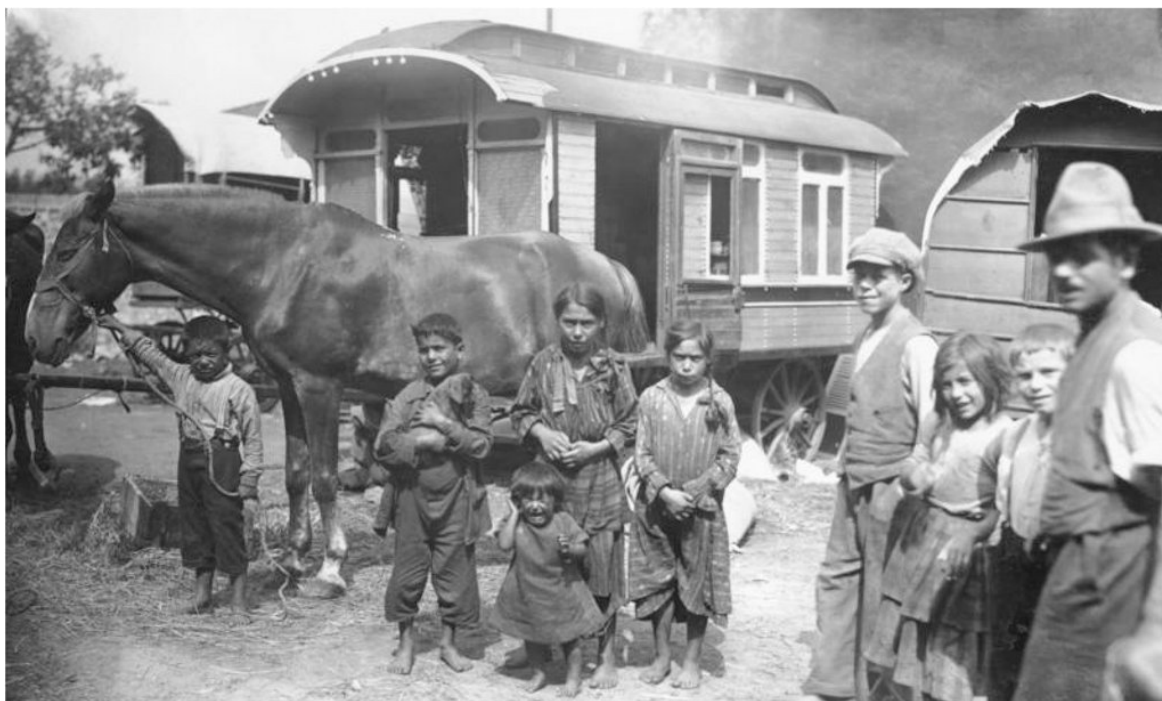
O szinto Max Bambergeri (po jobno ódalo) pe családoha ando 1935-dikno bers. Nyimciko Szintiko taj Romano Dokumentácijósno taj Kulturálisno Központo, Heidelbergo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/a>

A3 Vándorike Kézművessa Taj Iparossa

Amíg o legbuter kelet-európavike roma csácse téle bestye buter selbersenca ángl' adá, valakityi nyugat-európavike szintike csalággya dureder phirkernahi lakókocsiha po különfélikne vásárja taj pijacende. Önk gurumnyenca vagy grasztenca kernahi búti, trasztázinnahi, taj hartyi, köszörűssa vagy fódosne sztye. Nyilaje legbuterval pe jekhe dromeszte dzsanahi, jevende pale pále dzsanahi ande pumare fóri taj gava.

1910

1951

1926

Szo sztya le európavike romenca taj szintenca telo holokauszto

💡 Dzsannahi odá

... hogy anglo 1950-dikno bers Európate ando legbuter országi te but gádzse avka dzsivnahi, hogy phirkernahi? Lakókocsizte dzsivnahi pumare családoha taj palo jek than po áver dzsanahi búti te roden.?

✍ Tumari búti

Cshiden ketháne o kípi po A.2 taj po A.3 ódalo! Szo phenen tumenge o kípi palo dú családoszkeró dzsivibe? Dzsannahi te phenen példake trín aszave manuse, ako miste pumari búti butvar dzsan palo jek than po áver? Szo hi o lácsho taj o ergyavo and' adá dzsivibe?

📷 Palo kípo

Jek vándoriko nyimciko szintiko családó pumare lakókocsiha. Ravensburgiko Fóreszkeró Arhívumo, Nyimciko.

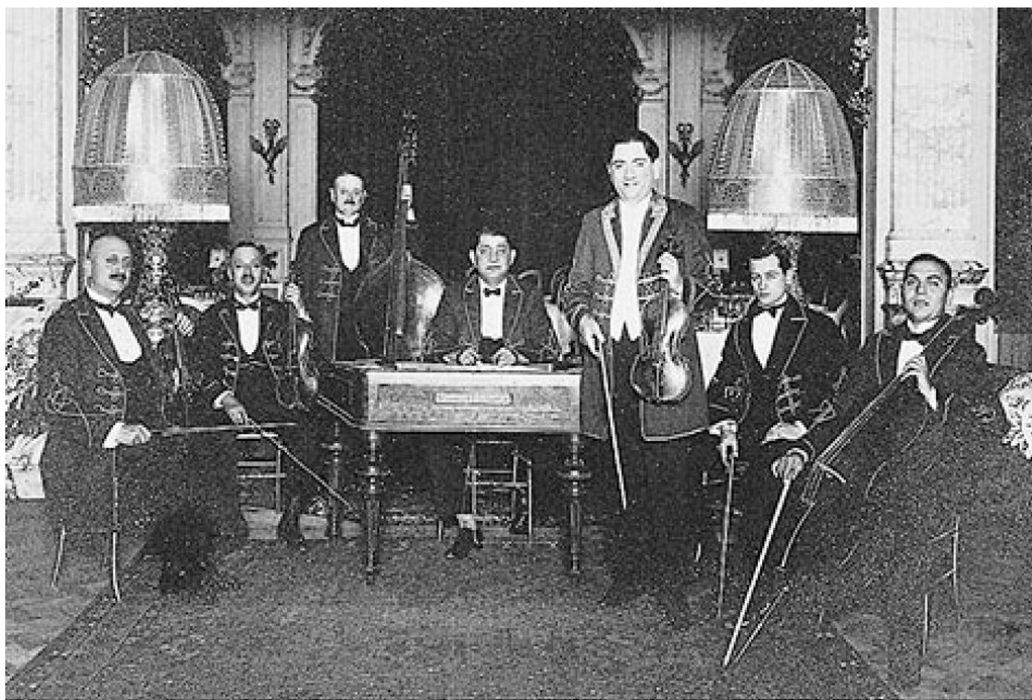

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/a>

www.romasintigenocide.eu

A4 Hivatásosne Zenéssza

Telo but selbersa o roma taj o szinti szar hivatásosne zenéssza kernahi búti ole rajenge taj ando koncerttermi. Kathar o 19-dikno selbers o roma taj o szinti ando zeneiskoli, konzervatórijumende taj po egyetemja úje pi szakma szikjarde. But csore roma te andar odá dzsivnahi jevende, hogy ando báldi taj bijavende basavnahi. But romane családende o hurde csháve még te akani pumare szülővendar szikjon te khelen pe hangszeriszte.

1910

1951

1930-38

💡 Dzsannahi odá

... hogy o romane gyíja, aszo o „cigányike bandi“ khelnahi, valójába ungrike zenéssza len angye ketháne ando 19-dikno selbers? Niszavo va len ke romengere taj ke szintengere csillutne gyíja.

✍️ Tumari búti

Dzsanen te phenen áver híresne zenészike családen? Dzsanen még buter palo romane gyíja taj romane zenéssza ande tumaro országo!

📷 Palo kípó

O ungriko Ruha Béla Romani Banda jekhe hágakere szállodate, Hollandijate ando 1930-dikno bers. Néprajziko Múzeum, Pesta, Ungriko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/a>

A5 Napszámossa

O legbuter roma andi Maskarutni Európa po bare birtokja kernahi búti po phúja taj nyilaje ánde segítinnahi szar napszámossa ando aratási ole hurde gazdenge. Pe eperjesiszkero taj kassakero környíko ando Kelitiko Szerviko báre but roma sztya maskar odona, ako ando gava besnahi. Ónk and' adá ríszo dzsiven má buter selbersa.

1910

1951

1930-40

💡 Dzsannahi odá

... hogy andi Maskarutni taj Keletiki Európa báre but manusa, ako po phúja kernahi, na lóveszte hanem hábeszte hudnahi pumaro lóvo vasi búti?

... hogy vase pumari búti níha uppe saj cidnahi pumare khera pe pumare rajeszkeri phú vagy pe gaveszkero közösno than?

✍ Tumari búti

rinen téle, szavi búti kerem o manusa po kípo! Szavi búti kerem o hurde csháve ande tumaro országo? Szave törvénya hi p' adana bútya?

📷 Palo kípo

Szako segitinel ando ánglal keribe...“ Kípo pale jekhe családoszte, ako tégli kerel ando Keletiko Szerviko. Eperjesiko Járásiko Múzeum, Szerviko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/a>

A6 Kézművessa

Mnohí z usadených Rómov cestovali počas zimy po okolí svojho bydliska ako klampiari, brusiči a hudobníci, iní boli vyučení košíkári alebo drevorezbári vyrábajúci vane, sudy, lyžice či metly.

1910

1951

1928-34

💡 Dzsannahi odá

... policajti pravidelne robili razie do rómskych a sintsých osád a mali zoznamy ich obyvateľov?

... jednou z hlavných úloh medzinárodnej policajnej organizácie Interpol bolo sledovanie a registrácia Rómov a Sintov?

✍️ Tumari búti

Ako zachytil policajný fotograf ľudí na fotografi i? Čo vykonávajú ľudia na fotografi i? Prečo boli ľudia takto fotografovaní?

📷 Palo kípó

Fotografi a z policajnej razie v rómskej osade v dedine Gritsch v Burgenlande v Rakúsku. Všetci ľudia žijúci v dome museli stáť vonku so svojim príslušenstvom. Fotografi a bola zhotovená ako záznam pre políciu. Burgenlandský regionálny archív, Eisenstadt, Rakúsko

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/a>

A7 Iskolásno Cshávo

O Karl Stojka ando 1931-dikno bers úja jekhe buka gaveszte andi Télalutni Ausztrija. Leszkero családó Lovárikó sztya, aszo jek csoporto hi maskar o roma. Barvale grasztane kupecca sztye taj szako nyilaje vígig dzsanahi ando Stájerországó, Burgenlandoszte taj andi Télalutni Ausztrija. Jevende átalába Bécsoszte vagy páse ácshije. Kana o but náci zór pumenge linye peder i Ausztrija, o családó má pálal na dzsanlahi szako nyilaj te phirkeren taj mist' adá Bécsoszte bestye téle. O csháve – o Karlo taj leszkere trin phenya taj dú phrala – Bécsoszte phirnahi andi iskola taj szig but baráttya len úje. Leszkere dadeszkero rendesno nevo Karl Horvatho sztya, de szako csak avka le pindzsarlahi, hogy Wakar. Leszkere dakero cshajiko nevo Sidi Stojka sztya, de butvar haszningye te o Rigó ánglutno nevo, hogy szako te dzsanel, hogy endányá hi le bare híresne lovárike családoszke.

1910

1951

1940

💡 Dzsannahi odá

... hogy aszar phenen 1,5 milijóne hurde csháve mundargye telo holokauszto, andar adana majna 1,2 milijóne biboldóvi sztye?

... hogy o legbareder csoporto, akasz telo náciko rezsimo mundargye, hurde csháve sztye?

✍ Tumari búti

Szavi fajta hi még le romen taj le szinten?

📷 Palo kípo

O Karl Stojka kana ennya bersiko sztya Bécsoszte ando 1940-dikno bers. Nyimciko Szöveccségiko Arhívumo Berlin Lichterfelde, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/a>

A8 Végzetesno Dikhibe

Ando 19-dikno selbers o dikhibja palo roma taj szinti szako dive ánde sztya ando nyevipe, ando kenyvi taj po kípi. Ando 20-to selbersengero elsőno epas o képeslapi, aszo „cigányike képeslapenge” akharnahi, báre pindzsarde úje. Ole manusenge teccinlahi, hogy o roma na phangyon nikija. O legbuter manusa, ako még soha na talákozingya romenca taj szintenca, avka gondolinnahi, hogy ónk avka dzsiven, aszar p’ adana képeslapi hi.

1910

1951

1910-30

Szo sztya le európvike romenca taj szintenca telo holokauszto

💡 Dzsannahi odá

... hogy pe 20-to selbersengero elejo buter szar 90 százaléko ole európvike romenge taj szintenge má na dzsivlahi lakókocsizte? O dikhibe palo roma taj palo szinti, aszo ando manusa thabija, csak pe jekhe buka csoportoszte sztya csácso.

✎ Tumari búti

Írinen téle, szo dikhen po képeslapo! Szo keren o manusa po kípo? Szo nasti hi te dikhen ando jeleneto?

📷 Palo kípo

Csehiko képeslapo andar o 20-to selbersengero elejo. Romane Kultúrakero Múzeumo, Brno, Csehiko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/a>

www.romasintigenocide.eu

B1 Le Szvitoszkero Gazdaságiko Válságo

Telo szvitoszkero gazdaságiko válságo manusengere milijóvi nasagye pumare bútya andi Maskarutni Európa. And' odona divesza csak ando jek-dú országai sztya munkanéküliko, nyugdíja vagy biztosítási te naszvale ovna. But bibútyakerne géje andar o főre pále ando gava, akathar származingye taj préko linye le romendar o bútya. Bute romen nasoká resztya o bokhajuvibe taj le rajenge segéji kampja te potyinen, hogy bukader te ovel o csoripe. I hóli egyre bareder sztya maskar o manusa taj bute thanende ári kamnahi te cshidkeren le csorre taj bokhale manusen.

1910

1951

1927-37

💡 Dzsannahi odá

... hogy ole tanácsenge muszaj sztya kher taj hábe te den ole legcsorederenge taj te odona kőccsígi lenge kampja te potyinen, aszo k' orvosi vagy ando kórházo mangnahi?

... hogy telo 1920-asne taj 1930- asne bersa maskar o roma buter szar 50 százaléko bárgyija le hurde cshávengero méribé? Vagyis maskar o romane hurde csháve buter szar o epas múje angl' odá, kana még resztyéhi o dúto bers.

✍ Tumari búti

Vakerkeren pale aszave társadalmike csoportende, ako odole támogatásiztar függinen, aszo le társadalmoszkero buter ríszo del! Gondolinen préko, szoszke phenen buterval o ávera, hogy aszave csoportni ni na kamplahi támogatási te huden.

📷 Palo kípó

O lakossa pe Oberwartoszkero romano telepo andi Ausztrija. O kípó ando 1930-asno bers kergyija, hogy le jagalengeri búti te szikavel. Burgenlandiko Tartományiko Arhívumo, Eisenstadto, Ausztrija.

https://www.romasintigenocide.eu/romungro/b

B2 Nakamadi Konkurencija

O fódossa phirnahi po gava te fódozinen le családengere pirja, serpenyóvi taj lavórja. Tele szvitoszkero gazdaságiko válságo but gaddzsike iparosenge taj seftesenge na teccinlahi, kana o roma taj o szinti oggya dzsanahi ando lengero gav búti te keren. Le vándorike seftesen taj kézművesen egyre feder ári nyuminnahi andar o vásárja taj palo pijacca. O jagale mindig téle tartóztatinnahi le romen taj le szinten taj pharo birságo cshidnahi ári pe lende csak mist' odá, hogy búti kernahi!

1910

1951

1927-37

💡 Dzsannahi odá

... hogy egyre buter főreszte taj tartományiszte úja illegálisni le romengeri taj le szintengeri csillutni búti, taj na muknahi len p' odona thana búti te keren mist' odá, hogy te védinen le oggyavalósne szakmunkásen, kézművesen taj seftesen?

✍️ Tumari búti

Szoszke fogadinen o manusa i „illegálisni“ búti? Szave hátránya reszen odolen, ako aszavi búti kerel?

📷 Palo kípó

Vándorike fódossa jekhe gaveszte ando Északiko Burgenlando Ausztrijate maskar o dú világháborúvi. Osztrákiko Nemzetiko Könyvtári, Bécsó, Ausztrija.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/b>

B3 Jagalengero Kontrolo

Kathar o 1890-esne bersa o jagale egyre buter diknahi uppe po európvike roma taj szinti taj te kontrolálinnahi len. O raja aszave szabájja angye ánde, aszo lengeri szakodivutni búti taj íleto resztya. Odole romen taj szinten, ako bi o papírja kernahi búti, büntetingye taj o „csavargási“ taj „mangerkeribe“ aszave bútyenge linye, vase szoszke mindig valaszar te potyinen kampnahi.

1910

1951

1919-37

💡 Dzsannahi odá

... hogy i búti le „cigányenca“ bute jagalenge, ako po irodi sztye, báre lacshe karijeriszke dityholahi, mer aszave neve móccerja haszninnahi kija, szar o fotózási, angustengere nyuminibja taj te odá, hogy saj kernahi le buter jagalenca andar o áver országi?

✍️ Tumari búti

Írinen téle, szave hajuvibja anel ári andar tumende o kípo! Arakhen ári, hogy o manginkeribe saj hi vagy nasti maskar tumende taj ande tumaro országo! Vakerkeren palo manginkeribe, hogy szoszke nasti hi taj szoszke le büntetinen!

📷 Palo kípo

O jagale tele jekhe razzijate dikhen jekhe murseszkere papírja po allhauviko romano telepo Burgenlandoszte maskar o dú világháborúvi. Burgenlandiko Tartományiko Arhívumo, Eisenstadto, Ausztrija.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/b>

B4 Szeméjesne Papírja

Kathar o 1912-dikno bers o francijike raja odá ange ánde, hogy odolenge, ako na sztya téle beste, muszaj sztya ke pumende te phiraven o „carnet anthropométrique“ papíri. Adá sztya o elsőno aszavo papíri, pe szoszte uppe sztya, hogy o manus szar ári dikhel, leszkero kipo taj te leszkere angustengere nyuminibja. P' adá nasoká te áver Európavike országí ánde ange adá.

1910

1951

1912

💡 Dzsannahi odá

... hogy o roma taj o szinti sztye o elsőno Európavike manusa, akaszke szeméjesne papírja kampnahi pumenca te phiraven?

... hogy o nevo útlevelo csak palo dúto világháborúvo úja átalánosno?

✍ Tumari búti

Szave szeméjesne papírja hi tumen? Kityi információjóvi phenen adana papírja pale tumende? Szó phenel jek szeméjesno papíri pal' odá, akaszkeró hi?

📷 Palo kipo

Jek francijiko „carnet anthropométrique“ – jek speciálisno papíri aszave manusenge, ako náne téle beste, le kípencia taj pe papíriskero télalutno ríszo le angustengere nyuminibenca. Áver na dzsanasz pale papíriskero tulajdonosi. Emmanuel Filholiskero ketháne kedibe, Bordeauxo, Francijiko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/b>

B5 Regisztrációjóvo

Kana o nevo nemzetiko államo zoralija pe 19-dikne selbersengero vígo, szakoneszke te regisztrálinen pet kampja. Ando 1920-asne taj 1930-asne bersa o regijonálisne taj khérutne raja egyre buter országende kezdingye te keren listi palo roma taj szinti, aszo „cigányike listenge“ akharnahi, taj specjálisne papírja kergyje lenge, aszo mindig ke pumende kampje te phiraven.

59. sz. Cigányigazolvány

Termete: *kisuj*

Arca: *hagora*

Haja: *keresepo*

Bajusza: *1*

Szakalla: *1*

Szemei: *kek*

Orra: *rende*

Hiányzó fogai: *1*

Ismertető jele: *mn*

Mellékneve: *1*

Szül. ideje: *1920*

Szül. helye: *Rabakeller*

Illetőségi helye: *Magyarudanya*

Allandó tartózk. helye: *terre*

Vallása: *p. kath.*

Családi állapota: *házas*

Házastársának neve: *1*

15 éven aluli gyermekei neve: *1*

Szüleinek neve: *Szovák Karol és Szovák Rozália*

Foglalkozása: *magán*

Vándoriparigazolvány száma: *1* s ezt kiállító hatóság megnevezése: *1*

Engedélyezett lovainak száma: *1*

Főszolgabíróságnál őrzött törzskönyvi lapjának száma: *59*

Megjegyzések:

Szentgotthárd 1934. május 12

[Signature]

főszolgabíró.

1910

1951

1937

💡 Dzsannahi odá

... hogy ole jagalengere nemzetközike szervezetoszke, le Interpoloszke, aszo ando 1923-dikno bers Bécsozste kergyija, i legbareder búti odá sztya, hogy Európate le romen taj le szinten ketháne te írinen taj pe lende te dikhen?

✍️ Tumari búti

Szi ande tumaro országo aszave törvényne, aszo diszkriminálinen valaszave társadalmike csoporto? Phenen dú példi! Szi ande tumaro országo akarszave specjálisne listi pale valaszavo níposzkero, cshibjakero vagy vallásiko csoporto?

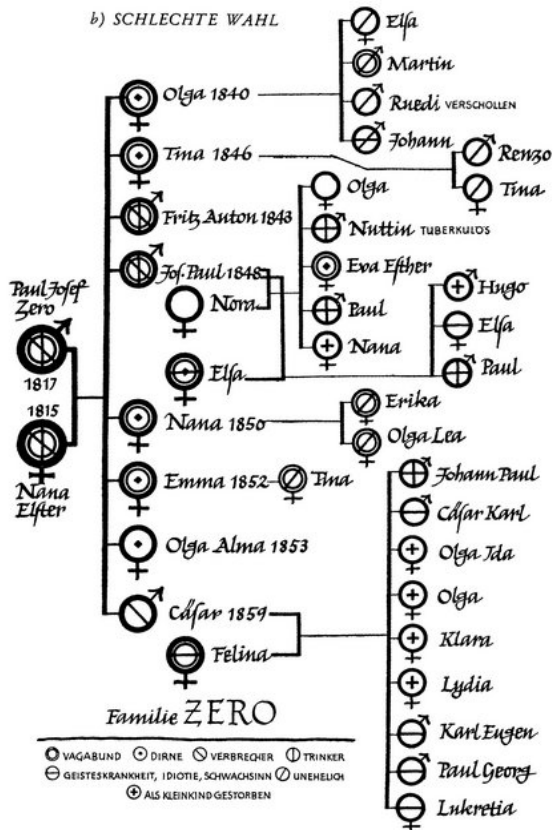
📷 Palo kípo

Jek „cigányiko szeméjiko igazolványi“ („cigányiko papíri“) kípoa taj angusteszkeren yuminibeha ketháne, aszo Szentgotthárdate paso osztrákiko-ungriko határi ando 1937-dikno bers ácsahgye ári. Bársony Jánosizskero ketháne kedibe, Pesta, Ungriko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/b>

B6 Eugenikussa

Eine einzige Mißheirat bedeutet oft Entartung und Schädigung des Erbgutes auf Generationen hinaus. Kranke, körperlich und geistig mißratene Kinder bringen Kummer, Leid und Not, wenn nicht gar Schande für die Eltern.

O svájckike pszihijáterja angye ángle o rasszistike gondolattya, hogy o roma taj o szinti „ánde melajargye“ ole európvike manusengero génállományi taj pálal adá linye préko o Nemzetike Szocialisti. Ando 1905-dikno bers o Josef Jörgeri, o svájckiko pszihijáteri taj eugenikusi, adale családike kasteha kamja ánde te szikaven, hogy o Zero családó má aszar phenen „melajarde“ sztye, mer jek aszavi dzsúli géja maskar lende romesztte, ako jekhe vándorike családostar sztya. Ande po dolgozato dzsungále vakerele palo manusa ando családó, aszave alavenca szar phenasz „lubni“, „bűnözővo“, „dilino“ taj „fattyúvo“. I eugenika pal' odá basol, hogy o manusa avka úje, hogy le viselkedésiszkeró legbareder ríszo má ande lende hi. Mist' odá o eugenikajiko mozgalmó le „rateszkere szuszaripehá“ kamlahi federeszke te thoven le níposzkeró génállományi, szar phenasz le erőszakosne sterilizálásíha, le kísérlentca po manusa, taj odoleha, hogy ári nyuminnahi ole „nakamade“ csoporten.

💡 Dzsannahi odá

... hogy na csak o Adolf Hitleri sztya odá, akaszke teccinlahi o eugenikajike gondolattya? Te híresne tudóssa taj politikussa, szar phenasz o Winston Churchilllo, H. G. Wellso, Theodore Rooseveltto, George Bernard Shawo, John Maynard Keyneso taj Linus Paulingo eugenikussa sztye?

... hogy o eugenikajiko mozgalmó andi USA kergyija ando 1920- asne taj 1930-asne bersa, de aszave programja te Svájcoszte, Brazílijate, Svédországosztte taj te buter áver országende kergyje?

✍ Tumari búti

Szar vakerkerele palo „kamade“ taj „nakamade“ manusa maskar o nípo?

📷 Palo kípó

Családíko kast ole Zero családostke (direkt ergyavo álnevo), aszo mist' odá kergyija, hogy ánde te szikavel ole Josef Jörgeriszkeró gondolattya palo ergyave hatássá, kana keveredinen o rata. Thomas Huonkeroszkeró ketháne kedíbe, Svájco.

https://www.romasintigenocide.eu/romungro/b

1900

1951

1905

B7 Ári Nyuminibe

O képviselővi palo tanácsa taj andar o politikajike pártya mindig dzsanahi po „cigányike konferenciji“ hogy vakerkeren pale pumare baji, mer má na dzsannahi taj ni na kamnahi te potyinen le but báre csore romenge. Ako odoj sztye, pal' odá vakerkernahi, hogy szo saj ovlahi te keran adale bajenca, phenasz te keran jek „cigányiko rezervátumo“, te lidzsen le manusen pe jekhe szigetoszte po Csendesno Óceáno vagy roboto te keran le bibútyakerne romenge.

1910

1951

1933

💡 Dzsannahi odá

... hogy aszo avka phenen „notóriusno bűnözési“ maskar o roma taj szinti báre butvar andar o „cigányike“ törvénya taj rendelettya aven, aszoha büntetinnahi o manginkeribe, o phirkeribe ande bare csoportya taj o basavkeribe szar búti?

✍ Tumari búti

Phenen le avka, szo hi po kípo, szar te tumen ovnahi o jek cshávo, pálal andar o bizoccságo jek manus vagy aszavo manus, ako csak arra dzsal!

📷 Palo kípo

O bizoccságike tagi pali „cigányiki baja“ konferencija lesinen, szar dzsiven o roma po romano telepo ando Oberwarto Ausztrijate ando 1933-dikno bers január 15-én. Burgenlandiko Tartományiko Arhívumo, Eisenstadto, Ausztrija.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/b>

C1 Rasszistike Gondolattya

O Nemzetike Szocialisti mist' odá angye ánde o nürnbergike törvénnya, hogy téle t' ács Haven odá, hogy o uppeder ikerdo „árja“ fajoszkeró rat te na melajol le teleder ikerde fajengere rateszta, szar phenasz le biboldóvengere, romengere, szintengere, kálengere, szlávengere taj ávengere rateszta. O but náci avka patyanahi, hogy o gogyaveripe, o viselkedési taj i pativ ole manusenca úje.

1910

1950

1935

Szo sztya le európavike romenca taj szintenca telo holokauszto

💡 Dzsannahi odá

... hogy odona manusa, akasz „cigányenge“ akharnahi, nasti házasesodinnahi vagy ni nasti dzsivnahi ketháne le „árjike“ nyimcencia?

✍️ Tumari búti

Vakerkeren pal' odá, hogy szoszke náne má lácsho te haszninen le fajoszkeró fogalmo ando tudományi! Dzsanen még buter palo UNESCO-sno nyilatkozato palo fajo taj palo fajike ergyave dikhijba (Nyilatkozat a fajról és a faji előítéletekről)!

📷 Palo kípó

Jek plakáto, aszo azí kergyé, hogy ánde te szikavel o nürnbergike fajike törvénnya, saj ovel hogy po tanácsca palo 1935-dikno bers. Nyimciko Szöveccségikó Arhívumo, Koblenzo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/c>

www.romasintigenocide.eu

C2 „Fajiko Tudományi“

Ando 1936-dikno bers o nevo Kutatóintézeto palo Rateszkero Suzsaripe taj Népeességbiológija le Birodalmike Egésségügyike Hivataloszke Berlinoszte indítinya jek „fajiko kutatási“ – aszo pálal ole Bűnügyike Biológijake Intézetoha ketháne kergye – palo roma taj szinti ando Nyimciko, Ausztrijate taj ando adádívutno Csehiko. Ako lidzslahi o kutatási, o Robert Ritteri taj leszkeri aszisztenskinya, i Eva Jusztin különfélikne szintike taj romane családike kasta rajzolingye téle, aszo butvar buter szar sel bers szikavnahi. Téle fotózingye taj míringye le trupeszkerere ríszti taj regisztrálnahi le manusengero rateszkero csoporto, le balengere taj jakhengere színi.

1910

1950

1936

💡 Dzsannahi odá

... hogy palo 1941-dikno bers pal' adana listi válogatinnahi ári odole romen taj szinten, akasz ando lágerja lidzsnahi?

✍ Tumari búti

Szo kamjáhi o fotósi te phenen ole kípoha? Arakhen ári, hogy o raja ande tumaro országo még te akani keden-i információjóvi pal' aszave „faji“?

📷 Palo kípó

O „fajiko higiéniusi“, o Robert Ritteri (po jobno ódalo) pe jekhe aszisztenskinyaha rat lel téle jekhe terne nyimcike szintkinyatar. O kípó ando 1936-dikno bers kergyija, hogy te szikavel i kutatóni búti. Nyimciko Szöveccségiko Arhívumo, Koblenzo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/c>

C3 „Bűnmegelőzési”

O Nemzetike Szocialisti ánde angye but törvénnya taj rendelettya, aszoszte ole cele romen taj szinten „születetne bűnözővenge” ácsahagyé ánde. Odoleha áje, hogy te o roma még ni na kergyé nista ergyavo, te avka kerna, mer odá ánde hi ande lengeró rat. Misto „bűnmegelőzési” na csak odolen csukinnahi téle, ako valaszo ergyavo kergyá, hanem te odolen, pale kaszte odá gondolinnahi, hogy valakana maj kerna.

1910

1950

1940

💡 Dzsannahi odá

... hogy o Nemzetike Szocialisti avka gondolinnahi, hogy o roma taj o szinti andar pumaro családó angye o „ergyavo viselkedési”?

... hogy misto „bűnmegelőzési” bute hurde csháven linye téle avka?

✎ Tumari búti

Szo gondolinen, o bécsiko Karl Stojka szoszke kerülingya aszave aktate? Kasz fotózinén téle átalába avka? Írinen téle, szavo hatási anen ári andar tumende adana kípi te ketháne len hasonlítinen le Karl Stojkaszkere odole kípoha, aszo po A.7-esno ódalo hi?

📷 Palo kípó

Jek aktakero papíri palo Karl Stojka telo Karl Rigo nevo, aszo le Robert Ritter „fajkutatóveszkere” manusa kergyé ando 1940-dikno bers. Nyimciko Szöveccségiko Arhívumo, Berlin Lichterfelde, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/c>

C4 Fórike Lágerja

Le trito birodalmoszkere elsőne „cigányike” lágerja na o náciko párto taj ni o SS-i, hanem o nyimcike fórike tanácsca kergyje. Ando 1935-dikno bers o kölniko fóriko tanácsi 500 romen taj szinten zórejaha ári cshidkergyja andar lengere khera taj lakókocsike parki taj liginye len préko jekhe neve „cigányike” lágeriszte pe főszkero szílo ando Blickendorfo. Hasonlóno lágeri kergyje Hamburgoszte, Düsseldorfoszte, Berlinoszte, Frankfurtoszte, Essenoszte taj Hannóveriszte.

1910

1951

1937

💡 Dzsannahi odá

... hogy teli olimpja ando 1936-dikno bers Berlinoszte odole romen taj szinten, ako ando fóro besnahi, zórejaha préko liginye ando marzahniko lágeri, aszo pe főszkero szílo sztya, aká lakókocsiszte kamplahi lenge te dzsiven? Csak akkor saj muknah' o lágeri, te sztya len állandóni búti oggyári andar o lágeri

✍ Tumari búti

Roden buter információjvi palo erőszakosno préko lidzsibe taj palo ári nyuminibja Európate! Ko le döntinel, ká saj dzsiven o manusa taj szoszke? Szave szervezettja tiltakozinen?

📷 Palo kípó

Nyimciko szintiko családó ando blickendorfi ko lágeri, Kölnoszte ando 1937-dikno bers december 12-én. Nyimciko Szöveccségiko Arhívumo, Koblenzo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/c>

C5 Sterilizálime

529

Reichsgesetzblatt

Teil I

1933	Ausgegeben zu Berlin, den 25. Juli 1933	Nr. 86
------	---	--------

Inhalt: Gesetz zur Verhütung erbkranken Nachwuchses. Vom 14. Juli 1933 §. 529
Hilfs Verordnung zur Durchführung des Gesetzes über die Zerstörungsbewilligung. Vom 20. Juli 1933 §. 531
Verordnung über die Errichtung einer vorläufigen Filmkammer. Vom 22. Juli 1933 §. 531
Verordnung über Zolländerungen und Ausfuhrbeschein. Vom 24. Juli 1933 §. 533
Verordnung zur Durchführung des Gesetzes über die Aufhebung der im Kampf für die nationale Erhebung erlittenen Disziplinar- und sonstigen Maßregelungen. Vom 25. Juli 1933 §. 535

Gesetz zur Verhütung erbkranken Nachwuchses.
Vom 14. Juli 1933.

Die Reichsregierung hat das folgende Gesetz beschlossen, das hiermit verkündet wird:

§ 1

(1) Wer erbkrank ist, kann durch chirurgischen Eingriff unfruchtbar gemacht (sterilisiert) werden, wenn nach den Erfahrungen der ärztlichen Wissenschaft mit großer Wahrscheinlichkeit zu erwarten ist, daß seine Nachkommen an schweren körperlichen oder geistigen Erbfehlern leiden werden.

(2) Erbkrank im Sinne dieses Gesetzes ist, wer an einer der folgenden Krankheiten leidet:

1. angeborenem Schwachsinn,
2. Schizophrenie,
3. jichtläsigen (manisch-depressivem) Irresein,
4. erblicher Taubstummheit,
5. erblichem Weistanz (Huntington'sche Chorea),
6. erblicher Blindheit,
7. erblicher Laubheit,
8. schwerer erblicher körperlicher Mißbildung.

(3) Ferner kann unfruchtbar gemacht werden, wer an schwerem Alkoholismus leidet.

§ 2

(1) Antragsberechtigt ist derjenige, der unfruchtbar gemacht werden soll. Ist dieser geschäftsunfähig oder wegen Geisteschwäche entmündigt oder hat er das achtzehnte Lebensjahr noch nicht vollendet, so ist der gesetzliche Vertreter antragsberechtigt; er bedarf dazu der Genehmigung des Vormundschaftsgerichts. In den übrigen Fällen beschränkter Geschäftsfähigkeit bedarf der Antrag der Zustimmung des gesetzlichen Vertreters. Hat ein Volljähriger einen Pfleger für seine Person erhalten, so ist dessen Zustimmung erforderlich.

(2) Dem Antrag ist eine Bescheinigung eines für das Deutsche Reich approbierten Arztes beizufügen, daß der Unfruchtbarmachende über das Wesen und die Folgen der Unfruchtbarmachung aufgeklärt worden ist.

(3) Der Antrag kann zurückgenommen werden.

§ 3

Die Unfruchtbarmachung können auch beantragen

1. der beamtete Arzt,
2. für die Anstalten einer Kranken-, Heil- oder Pflegeanstalt oder einer Strafanstalt der Anstaltsleiter.

§ 4

Der Antrag ist schriftlich oder zur Niederschrift der Geschäftsstelle des Erbgesundheitsgerichts zu stellen. Die dem Antrag zu Grunde liegenden Tatsachen sind durch ein ärztliches Gutachten oder auf andere Weise glaubhaft zu machen. Die Geschäftsstelle hat dem beamteten Arzt von dem Antrag Kenntnis zu geben.

§ 5

Zuständig für die Entscheidung ist das Erbgesundheitsgericht, in dessen Bezirk der Unfruchtbarmachende seinen allgemeinen Gerichtsstand hat.

§ 6

(1) Das Erbgesundheitsgericht ist ein Amtsgericht anzugehört. Es besteht aus einem Amtsrichter als Vorsitzenden, einem beamteten Arzt und einem weiteren für das Deutsche Reich approbierten Arzt, der mit der Erbgesundheitslehre besonders vertraut ist. Für jedes Mitglied ist ein Vertreter zu bestellen.

(2) Als Vorsitzender ist ausgeschlossen, wer über einen Antrag auf Vormundschaftsgerichtliche Genehmigung nach § 2 Abs. 1 entschieden hat. Hat ein beamteter Arzt den Antrag gestellt, so kann er bei der Entscheidung nicht mitwirken.

Reichsgesetzbl. 1933 I

146

1910

1933

1951

💡 Dzsannahi odá

... hogy hasonlóne törvénya te áver országende sztye, phenasz ando Svédiko, ko Finnya, Norvégijate, Dánijate, Svájcoszte taj andi USA? Páre országende ole romane dzsújen zsi ko 1970-dikno bers zórjaha sterilizálinnahi.

✍️ Tumari búti

Dzsanen te phenen aszave országí, aká még te akani zórjaha sterilizálinen? Írinen uppe odona esettya, aszo nacsilla sztye!

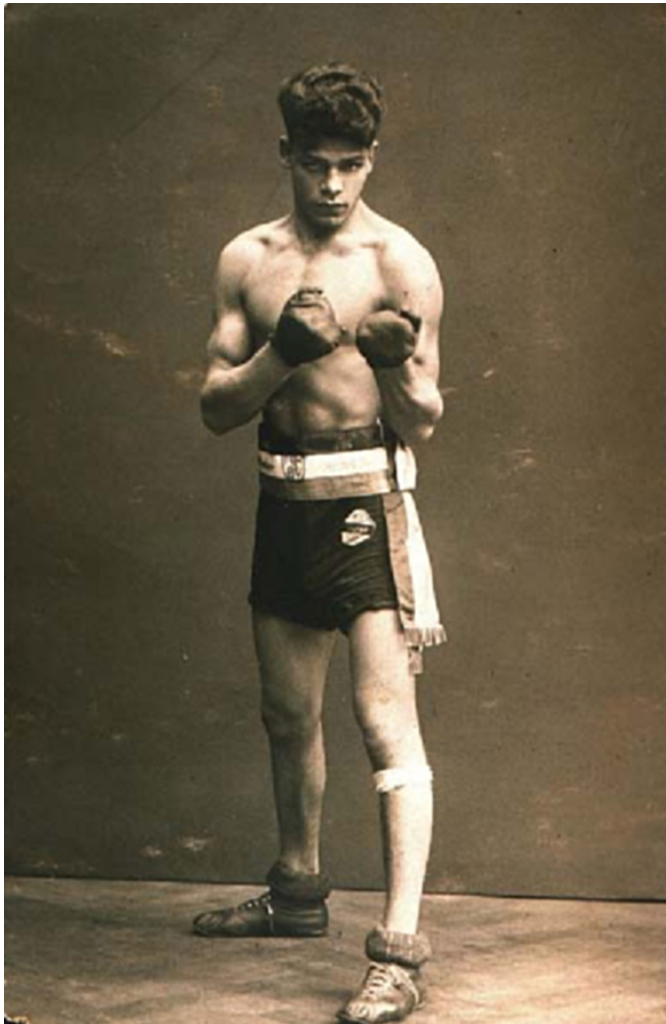
📷 Palo kípó

O celo törvényi ando histórijiko jogiko adatbázisi ando Osztrákiko Nemzetiko Könyvtári (ALEX) hi, aszo adaj arakna: <http://alex.onb.ac.at>

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/c>

C6 Ári Csukime

Ando 1933-dikno bers o nyimciko bokszolóvo, o Johann Wilhelm Trollmanno – akasz leszkeró családó taj leszkeró baráttya Rukeliszke akharnahi – avka nyeringya o nyimciko epaspharesújoszkero bokszolóno bajnokságo, hogy margya ole címvédőne Adolf Witto. Mist' odá, hogy o Trollmanno nyimcike szintike családósztar sztya, o bíróvi na kamnahi ánde te pindzsaren, hogy ó nyeringya taj odá phengye, hogy o eredményi érvénytelenno hi. Kana o manusa adá sungye, tiltakozinnahi taj mist' adá o bíróvi pálal gondolingye pumen. De mégis des divenca pal' adá linye o címo le Trollmannosztar, mer odá phengye, hogy avka viselkedinlahi, aszo na sztya „méltóno ke jekhe murseszte”. Téle le tartósztatingye taj ligije le jekhe lágeriszte, aká aszar phenen báre but SS-ike lukesztenca kampja leszke te bokszolinen. Ando 1944-dikno bers ando Wittenberge le mundargye, aszo ko Neuengamme lágeri tartozinlahi.

💡 Dzsannahi odá

... hogy ando 1930-dikne bersa o Johann Trollmanno angya ánde odá stílusí, hogy khelel aszar bokszolinel? Adá kísíb le Cassius Clayoszke (Muhammad Aliszke), le szvitoszkere pharesújoszkere bajnokoszke, védjegyo úja?

... hogy ole nyimcike bokszolóne szöveccségoszke zsi ko 70 bers ikergya, hogy p' odi lista, aká le nyimcike epaspharesújoszkere bajnoki hi, te ole Johann Wilhelm Trollmanno uppe te thovel ando 2003-dikno bers?

✍ Tumari búti

Pindzsaren áver sportolóven vagy sportolókinyen, akasztar misti politika linye lengero címo?

📷 Palo kípó

Johann Wilhelm Trollmannoszkero hivatalosno kípó, aszo o Hans Firzlaff o kergya ando 1928-dikno bers. Nyimciko Szintiko taj Romano Dokumentácijósno Központo, Heidelbergo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/c>

1910

1951

1928

C7 Eltávo

O Bernhard Steinbacho ando nyimciko Wehrmachto sztya lukeszto. Kana ári ája, hogy ó szinto hi, téle le szerelinye kathar o lukesztipe taj ánde le csukingye Wiesenbadenoszte. Te ávera maskar o szinti taj roma búti kernahi szar lukeszte ando Wehrmachto taj harcolinnahi vaso Nyimciko pe buter frontende – tel’ odá pale lengere családen liginye taj mundargye ando lágerja. Ando 1943-dikno bers ole Bernhard Steinbacho taj leszkeré családó liginye Auschwitzoszte. „Kathar o elejo me sztyomahi o jeddzővo ando lágeri. Szako ratyaha téle kampjom te írinen odolengero számo, ako má múje. Po elejo szako dive legaláb stárvaldes-pándzsvardes manusa múje. Kísíb, kana má o lágeri buter sztya szar pherdo, adalengero számo egyre bárgyolahi. Báre but naszvalipja úje, and’ adana i malárijaj taj o különfélikne tífussza kednahi egyre buter íleto. Szako ratyaha számolinnahi, hogy ko h’ odona, ako még te akani búti dzsanen te kerén, akasz saj hi te haszninen po roboto oggyári andar o lágeri, szar po építkezéssa taj droma te kerén.” Adá phengya kísíb pale pi búti ando lágeri o Bernhard Steinbacho. Andar o baro Steinbach családó ó sztya o jek andar odona zalog manusa, ako préko dzsivgye o különfélikne lágerja, aká 45 manusen mundargye maskar leszkeró családó o Nemzetike Szocialisti.

1910

1951

1941

💡 Dzsannahi odá

... hogy o lukeszte, pale kaszte ári ája, hogy rom sztya vagy szinto, mindig engedéji hudnahi po eltávo, hogy khére len te saj tartósztatinen téle, na angle lengere bajtársá?

✍️ Tumari búti

Pindzsaren le Bernhard Steinbachoszkero íleto palo 1945-dikno bers!

📷 Palo kípó

Lukesztano azonosítóno kípó, aszo ko családó hi. Nyimciko Szintiko taj Romano Dokumentácijósno Központo, Heidelbergo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/c>

C8 Ári Csórdóne

Kana le szintike taj romane családen liginye ando lágerja, o fórike raja linye lendar lengere cele bútya. Lengere khera téle rombolingye, taj bikinkergye lendar le graszten le verdenca. Andar adá lóvo potyinnahi le lukeszten ando lágerja. Palo háborúvo odona, ako o lágerja préko dzsivgye, soha na hudinye nista vas odá, hogy linye lendar minden.

Zu G.Zl.XI-589/26 vom 2.10.41. Markt: Halbtürn.

W e r z e i c h n i s
über das bewegliche und unbewegliche Vermögen der von Halbtürn nach Lackenbach abtransportierten Zigeuner.

L.Zl.	Vermögens-Eigentümer	Art des Vermögens	Verkaufs- erlös im Auktionsw. den	Vorhande- erlös im ne Schul- titationsw. den	Gläubiger	Anmerkung
1	Ujvary Stefan, geb. 16.11.1895 u. Gattin Kath, geb. Hodosch, geb. am 14. Dez. 1903	1 Wohnhütte Div. Einrichtungsgegenst.	270.- 91.-	25.- 28.60	Steuerschuld Kaufm. Rupp	361.- 53.60 307.40
2	Ujvary Georg, geb. 4. III. 1902 u. Gattin Katharina, geb. Ujvary, geb. am 15. 4. 1901	Div. Einrichtungsgegenst. 78.-kg Weizen 1 Schwein, ca 80.-kg (+) 1 Schaf	150.90 18.64 -- -- -- --	5.- 38.- 17.90	Juliana Kiss Kaufm. Gyürü Kaufm. Rupp	169.54 60.90 108.64
3	Ujvary Elisabeth, geb. am 12.7. 1874 in Halbtürn	1 Wohnhütte	74.-	12.15	Kaufm. Rupp	74.- 12.15 61.85
4	Ujvary Juliana, geb. am 3. April 1884 in Halbtürn	1 Wohnhütte	350.-	----	-----	350.-
5	Ujvary Raimund, geb. 20.7.1900 u. Gattin Barbara, g. Horvath, geb. am 8. VIII. 1910 in Winden	1 Wohnhütte	170.-	18.20	für einen Kindersarg	170.- 18.20 151.80
6	Eigentümer unbekannt	1 Wohnwagen	85.-	----	-----	85.-
7	Eigentümer unbekannt	2 Wohnwagen	100.-	----	-----	100.-
Gesamterlös:			1309.54	144.85	---	1164.69 RM

+) Das Schwein und Schaf wurde von der Lagerverwaltung Lackenbach abgeholt und dorthin überstellt.

H a l b t ü r n, am 7. Feber 1942. Der Bürgermeister: *[Handwritten]*

1910

1951

1942

💡 Dzsannahi odá

... hogy csak ando osztrákiko Burgenlando buter szar 1350 romane taj szintike khera rombolingye téle maskar o 1935-dikno taj 1945-dikno bers?

... hogy kana o túlélővi andar o lágerja pále áje, na sztya len kija te dzsan taj te könyörginen lenge kampja le fórike rajenge, hogy te muken len ando óli vagy ando istálóvi te szoven?

✍ Tumari búti

Szo phenel o papíri pale csillutne tulajdonossa, hogy szo sztya len taj szar dzsivnahi?

📷 Palo kípó

„Papíri pale cigányengere adattya, akasz Halbturnosztar Lackenbachoszte liginye taj pale lengere khera taj palo bútya aszo lengere sztye”, 1942.07.02, Halbtürn Fóreszkero Arhívumo, Ausztrija.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/c>

C9 Robotta

*Zeiger des Gemeinde Spitzwiesenthal
Wahnen am Arbeitslager Steiermark vermittelnd
Haus Nr 84 Gustav Karoly Arbeitslager Kobenz*

85	Viktor	"	"	"
93	Peter Florvath	"	Frieledorf	"
93	Karl	"	"	"
83	Peter Karoly	Arbeitsl. Hinterberg bei Leoben	"	"
97	Julius	"	"	"
98	Josef	"	"	"
85	Kristin	"	"	"
101	Franz	"	"	"
84	Peter Karoly	Arbeitslager St. Lambrecht	"	"
84	Helene	"	"	"
92	Franz	"	"	"
92	Adolf	"	"	"
86	Adolf	"	"	"
88	Michael	"	"	"
87	Ludwig	"	"	"
89	Julius Karoly	Arbeitslager Lackenbach Fehlingsdorf	"	"
100	Franz	"	Wien	"
99	Franz	auf unbesetzten Arbeits-Lücke	"	"

O deportálási báre szig palo „Anschluss”-o – kana i Ausztria ko Nyimciko Birodalmo oggya phandlija – kezdődinyija ando 1938-dikno bers. But ezeri osztrákike romen taj szinten fosztinye lengere mindenféligne jogendar taj liginye len vagy ando lágerja ando Nyimciko vagy po roboto aszave lágerende, aszo pas o gáttya, bare verdane droma vagy eróművi sztye. Adá papíri Spitzzickenosztar/Hrvatski Cikljinosztar andar o Burgenlando uppe sorolinel 19 oggyavalósne romen taj o lágerja, akija liginye len.

💡 Dzsannahi odá

... hogy ando 1938-dikno bers o legbuter roma taj szinti má na sztye bibútyakerne? Nevi bútí arakje pumenge, mer o nyimciko ipari préko ácshinya bútya te kerem ando háborúvo.

... hogy o legbuterval aszave mursen taj dzsújen liginye ando lágerja, ako birinnahi bútí te kerem taj ónk but ezeri hurde csháven taj phúren mukje pale pumende, pala kaszte nikho na gondoskodinlahi. Mist' adá le oggyavalósne rajenge még buter lóve kampje te potyinen po csorre, szar ángl' odá.

✍ Tumari bútí

O gondolattya, hogy ole bibútyakernen pe bútýate kamplahi te kényszerítinen te adádive saj hi te sunel. Szo gondolinen pal' adá? Szo len észre pi lista?

📷 Palo kípó

Lista palo roma, ako Spitzzickenosztar/Hrvatski Cikljinosztar andar o Burgenlando (Ausztria) úje ligime. Gerhard Baumgartneriszker o sajátno ketháne kedibe, Bécso, Ausztria.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/c>

1910

1951

1940

C10 „Cigányike” Lágerja

O lackenbachiko „cigányiko” lágeri különfélikne kerületike tanácssa andi Téalalutni Ausztrija taj o bécsiko tanácsi kergyje. Te avka sztya valakana, hogy dú ezeri manusen lidzsnahi oggya, aká báre báre ergyavo sztya o dzsivibe. 273 dzséne múja adaj. Ole raben gyakran bérbe denahi ole oggyavalósne cégenge po roboto. Andar o cele manusa, ako 4000 dzséne sztye, 2000 Łódžoszte liginye ando 1941-dikno bers. Le buterengero bareder ríszo Auschwitz-Birkenauvoszte liginye ando 1943-dikno bers.

1910

1951

1940

💡 Dzsannahi odá

... hogy adá sztya o legbareder fogjiko tábori le romenge taj szintenge ando Trito Birodalmo?

✎ Tumari búti

Ká sztya ke tumende legpaseder aszavo lágeri, aká roma taj szinti sztye? Szo hi odoj adádíve, hogy o manusa te na te pobiszteren adá?

📷 Palo kípo

Kípo palo jek bécsiko jagalo, ako őrzinlahi le romane családen, akasz Lackenbachoszte ligije, ando 1943-dikno bers november 23-án, kana ári kergyje o lágeri. Leopold Bannyszkeró sajátno ketháne kedibe, Lackenbacho, Ausztrija.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/c>

D1 Lágerja

Le romengero taj szintengero elsőno csoporto ando 1938-dikno bers liginye ando lágerja. Pálal ando 1939-dikno bers tömegszámra kezdingye te lidzsen le manusen ando lágerja Dachauvoszte, Buchenwaldoszte taj Ravensbrückoszte, akija but ezeri osztrákike romen taj szinten bicshagye po roboto. Azí mer odolen liginye, ako búti birinnahi te keren, hogy te roden po máro, lengere csalággya le segéjjendar függinnahi – mist' adá o fórike raja odá szigyantatinnahi, hogy még buter manusen te lidzsen! Ole raben ando lágerja o SS-i ánde kategórijazingya. O kategóriji odona szimbólumi szikavnahi, aszo po gáda sztye szivde. O roma taj o szinti átalába o kalo trijangulumo kamplahi te phiraven, aszo le „antiszociálisne“ raben szikavlahi. Zalog lágerende o roma külön barnave trijangulumoha sztye jelzime.

💡 Dzsannahi odá

Le romengero taj szintengero elsőno csoporto ando 1938-dikno bers liginye ando lágerja. Pálal ando 1939-dikno bers tömegszámra kezdingye te lidzsen le manusen ando lágerja Dachauvoszte, Buchenwaldoszte taj Ravensbrückoszte, akija but ezeri osztrákike romen taj szinten bicshagye po roboto. Azí mer odolen ligin

✍ Tumari búti

O jek fogjoszkero azonosítóno számo po kípo 17093 hi. Próbinen buter te dzsanen pal' adá manus!

📷 Palo kípo

Osztrákike roma ando dachauviko lágeri pe Friedrich Franz Baueriszkeró kípo, aszo le SS-izske kergya. Dachauviko Emlékezőne Thaneszkero Arhívumo, Nyimciko.

1910

1951

1938

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/d>

D2 Méríbnaszkere Lágerja

Ando 1941-dikne berseszkeró decembei, kana tífuszjárványi phagyija ári ando „cigányiko“ tábori po litzmannstadtiko gettóvo ando lengyeliko fóro, aszo adádivé má Łódźoszke akharen, 4600 romen mundargye gázosne motorende taj Chełmno/Kulmhofoszke len liginye. Dese kurkenca pal' odá, hogy sza o 5007 osztrákike roma taj szinti oggya resztye Łódźoszke, szakone mundargye. Maskar lende 4400 manusen le 150 000 biboldóvenca taj but ezeri szovjetike hadifogjenca ketháne aszave tömegsírende thogye, pe szoszte na sztya nista jelo, aszo ando vésa merro Chełmnovo sztye.

1910

1951

1941-42

💡 Dzsannahi odá

... hogy kana ando 1942-dikne berseszkeró márcijusi o endánya taj baráttya, ako daravnahi odolen akasz liginye, engedelmo mangje, hogy saj len te dikhen ando Lengyeliko, o jagale odá lenge phengye, hogy náne len jogo odolen te dikhen, akasz Łódźoszke „préko rakingye“?

... hogy o „gázosne motorja“ sztya o elsőne, aszo pe aszave naszvale manusengero mundaribe haszninnahi, ako ando diline khera taj csore khera dzsivnahi?

✍ Tumari búti

Szoha uzsarnahi le manusen, hogy te dzsiven ando lágerja? Szó úja le manusenca mist' adá?

📷 Palo kípó

Jek Magirus-Deutziko „gázosno motori“, aszoha ando 1941-dikno taj 1942-dikno bers ole osztrákike romen mundarkergye, kana préko len liginye andar o litzmannstadtiko „cigányiko“ lágeri ando Chełmno/Kulmhoffi ko méríbnaszkeró lágeri. Yad Vashemoszkeró Arhívumo, papírishzkeró számo 1264/2, Jeruzsálemo, Izraelo.

https://www.romasintigenocide.eu/romungro/d

D3 Auschwitz-Birkenau

Ando 1942-dikno bers december 16-án o Heinrich Himmleri ári dinya, hogy le cele „cigányen”, ako még te akani ando nyimciko birodalmo dzsivel, Auschwitzoszte kampe te lidzsen. Adá auschwitziko rendelete szikagya, hogy adá hi o utosóno tervo, aszoha le cele „cigányen” ári kamnahi te vigzinen. Ando 1943-dikne berseszkeró áprilisi kezdingye ole nyimcike, osztrákike taj csehike romen taj szinten tömegesen te lidzsen AuschwitzBirkenauvoszte. Buter szar 20 000 romen taj szinten rakingye peder jekfáreszte 32 kastune barakkoszte ando „cigányiko családiko tábori” Auschwitzoszte. Pe 1944-dikne berseszkeró júlijusi lengero 70 százaléko múlo sztya. Áver lágerende liginye odolen, ako még te akani kípésne sztye búti te kerem. Ando 1944-dikno bers augusztus 2-án ráti gázoha mundargye ole 2879 fogjen, ako ácsihnye.

💡 Dzsannahi odá

... hogy o rabi ando „cigányiko” lágeri lázadási kamnahi te kerem? Ando 1944-dikne berseszkeró májusi, akana zalog dzsénen maskar lende ári válaszingye po gázosítási, o roma taj o szinti kopajenca taj bárenca zavaringye ári ole SS-esne őren andar o „cigányiko” barakko.

✍ Tumari búti

Szi jek lista, aszo uppe sorolinel odole romengero taj szintengero nevo, akasz Auschwitzoszte mundargye. Dikhen le Auschwitziko Emlékezőne Thaneszkeró honlapo taj dzsanen buter!

📷 Palo kípó

Jek barakko oggyándarrú – o gáda ráti ári terítinnahi, hogy odi masina, aszo pe kípószkeró közepo hi, te sutyarel len. Adá hi o egyetlennó pindzsardo kípó palo auschwitz-birkenauviko „cigányiko” lágeri. Nyimciko Szöveccségiko Arhívumo, Koblenzo, Nyimciko.

https://www.romasintigenocide.eu/romungro/d

1910

1951

1943-44

D4 Árvave Cshavóra

Ando 1944-dikne berseszkeró májusi 35 romane taj szintike árvave cshavóren liginye Auschwitz-Birkenauvoszte Mulfi ngenosztar, andar o Szent József árvaházo, aszo o apáckinyi lidzsnahi. O rasaja na tiltakozinnahi mist' odá, hogy liginye le cshavóren taj ni na próbingye te mentinen len. Ole SS-iskere orvossa páre cshavóren pe orvosike kísérlettya haszningye uppe Auschwitzoszte. Csak trín cshavóra dzsivgye túl maskar o 35.

1910

1951

1944

💡 Dzsannahi odá

... hogy but romane taj szintike árvave taj neveltne cshavóren, akasz maskar o „cigánnya“ sorolingye, linye lengere nevelőne szülővendar taj lágerende len bicshagye?

... hogy o legbuter aszave cshavóra na dzsannahi, hogy ónk „cigánnya“ hi, vagy hogy adá alav egyátalán szo jelentinel?

✍ Tumari búti

Pal' adana cshaja saj hi te dikhen te jek fi lmo po neto. La jekha avka akharnahi, hogy Amalie Schaich. Dzsán po www.romasinti.eu ódalo taj dzsanen buter pale late!

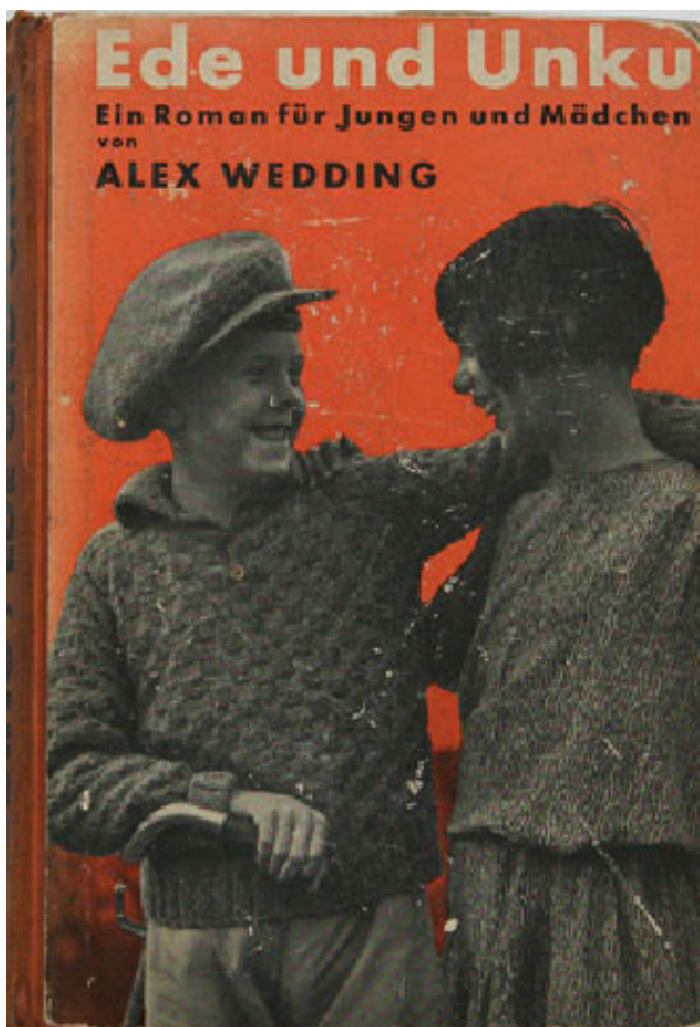
📷 Palo kípó

Nyimcike hurde csháve ando mulfi ngeniko árvaházo, ando Nyimciko, akasz ole Szent József rendoszkere apáckinyi gondozinnahi. Nyimciko Szintiko taj Romano Dokumentácijósno taj Kulturálisno Központo, Heidelbergo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/d>

D5 Kisérlettya

Erna Lauenburger jek terni szintkinya sztya, ako Berlinoszte nevelkedingya taj Magdeburgoszte géja te besen, aká családó la úja. Ando 1943-dikno bers la Erna lakere dú cshajenca AuschwitzBirkenauvoszte liginye, aká i Erna ánd' odá múja ánde, hogy o Josef Mengele orvosike kísérlettya kerlahi uppe late. Te lakere cshaja Auschwitzoszte múje. Lakero rom, o Otto Schmidt ando buchenwaldiko lágeri múja. I Erna Lauenburger inspirálingya le Alex Weddingo, kana íringya po Ede taj Unku címűno kenyvo le hurde cshávenge, aszoszte jek berliniko raklo ketháne barátkozinel jekhe szintike cshaha. O Ede taj Unku kenyvo maskar o dú világháborúvi o jek sztya andar o leghíresneder hurde cshávengere kenyvi ando Nyimciko, taj te pe fi Imoszte le liginye. Ando 2011-dikno bers Berlinoszte jek ucca Ede taj Unku uccake nevezingye.

1910

1951

1931-43

💡 Dzsannahi odá

... hogy but ezeri fogji – roma taj szinti, biboldóvi taj idegenne, but dzséne maskar lende hurde csháve – múje ando lágerja misto kísérlettya, aszo le SS-iszkere orvossa kernahi pe lende?

... hogy odona, ako túl dzsivgye adana kísérlettya, nyomorodingye pe pumaro celo íleto?

✍️ Tumari búti

O orvossa soha nasti keren po naszvale kísérlettya bi odá, hogy ónk te na dzsannahi pálal vagy te na te hajonahi jek odoleha. Szo gondolinen, szoszke na ikergyé ánde o orvossa adá szabáji?

📷 Palo kípó

O borítóvo le Alex Weddingoszkere kenyvoszke, o Ede taj Unku, kana először le dinye ári. O John Heartfi eldo le tervezingya palo kípó, pe szoszte i Erna Lauenburger hi pe barátóha, le Edeha. Malik Kiadóvo, Berlino, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/d>

D6 Ári Telepítési

Ando 1942-dikno bers ola Anuta Branzan, ako ofto bersiki sztya, taj lakere családó – 30 000 áver rományike romenca taj szintenca – zórzaha ári telepítinye Bukarestosztar Transznyisztrijate, ko ukrajniko határi. O lágerja főleg hurde kunyhóvendar acsnahi taj báre but deportáltnenge oggyári kampja te szoven po rító vagy ando istállóvi. I Anuta túl dzsivgya dú bers bokhajuvibe taj roboto, de tel' odá gorederóne dzsivlahi szar jek dzsukel. Maskar o butera szako múja.

1910

1951

1942

💡 Dzsannahi odá

... hogy o legbuter roma ando Európaviko Unijóvo Románijate dzsivel, aszar phenen maskar o 1,8 taj 2,5 milijóvi manusa?

... hogy andar odona nípi, akasz romenge nevezinen, majna o epas na ikren pumen romenge, de o epas odolenge, ako csácse roma hi, nasti hi odá pe lende te dikhen?

✍️ Tumari búti

Választinen ári jek pillanato andar Anuta Branzanakero íleto (anglo ári telepítési, ando lágeri vagy pale lakero ári szabadítási), taj írinen jek levelo, aszo phenasz ó íringyáhi pe jekhe barátoszke!

📷 Palo kípo

Anuta Branzan (palo jobno ódalo i dúti) taj lakere phenya ando 1942-dikno bers. Lakeri jek nene keragya o kípo, páre divenca angle lengero ári telepítési, hogy te ovel la jek emléko pale lakere endánya. Michelle Kelsovakero sajátno ketháne kedibe, Ann Arbori, Michigano, USA.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/d>

D7 Méríbnaszkere Dzsavibja

Ando 1944-dikno bers o komáromiko tábori jek központo sztya, aká ketháne kednahi ole ungrike romen, ako upp' odá uzsarnahi, hogy ando nyimcike lágerja len te lidzsen po roboto. Ole romen először ando megyejikne „cigányike” táborende lidzsnahi, pálal butenge buter sel kilométeri kampja te dzsan gyalog ando Csillageródo Komáromoszte. Odoj ári választingye le mursen taj dzsújen, ako dzsannahi búti te keren, po következőno dzsavibe ando Nyimciko. But dzséne andar odona, akasz Komáromoszte ando tábori mukje, múje andi bok. But dzséne ávera ando méríbnaszkere dzsavibja múje ánde, kana dzsanahi mero Nyimciko Birodalmo. Maskar odona 10 000, akasz ando erődo ikrenahi fogjoszke, csak 4000 dzséne dzsivgye túl.

1974

2015

2006

💡 Dzsannahi odá

... hogy adádíve is báre zalog dzsanasz palo ungriko komáromiko tábori taj pale odoleszkere áldozattya?

... hogy ando dúto világháborúvoszkere utósóne maszeka, aszar o fronto egyre paseder taj paseder avlahi, but lágerendar bicshavnahi manusen pe aszave méríbnaszkere dzsavibja préko ando áver lágerja?

✎ Tumari búti

Szo sztya o lényego le „méríbnaszkere dzsavibenge”? Dzsanen odá, hogy sztye-i „méríbnaszkere dzsavibja” pe tumaro környíko, taj te ója, ká?

📷 Palo kípó

O kípó ando 2006-dikno bers kergyija pe Csillageródoszkero dísztero Komáromoszte. Pálal saj hi te dikhen le tömlöcengero vuder, akija le deportáltne romen ánde csukinkergyje. Szita Szabolcsiszkeró sajátno ketháne kedibe, Pesta, Ungriko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/d>

D8 Le Túsengero Séreszte Livinkeribe

Ando 1941-dikno bers odole romen, ako Szerbijate ando Mačva régijóvo dzsivnahi, bute biboldóvenca ketháne hudinye taj liginye len ando lágeri paso Šabaci, aká sza le cele 2100 manusen téle livinkergye le nyimcike Wehrmachtoszkere kivégzőne osztaja.

1910

1951

1941

💡 Dzsannahi odá

... hogy o nyimciko lukesztipe sel civile manusen livinkergyá téle vase jekhe nyimcike lukeszteszke, akasz o partizánnya mundargye po Balkáno? Páre diveha anglo šbaciko mundarkeribe o jugoszlávike partizánnya 21 nyimcike lukeszten mundargye ando harci.

... hogy buter des ezeri romen taj szinten mundargya o SS-i taj o fasisztiko lukesztipe ando Orosziko taj Ukrajnate maskar o 1941-dikno taj 1945-dikno bers?

✍ Tumari búti

Po kípo saj hi te dikhen jek tanúve, ako vígig dikja, hogy szo kergyé. Ugyan szo saj phengya akkoraráti pe barátoszke pal' odá, szo sztya?

📷 Palo kípo

Biboldóvike taj romane túszen lidzsen Šabaciszte, hogy o nyimcike lukeszte ári len te vigzinen. Yad Vashemoszkero Arhívumo, Jeruzsálemo, Izraelo.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/d>

D9 Anna Maria "Settela" Steinbach

I Settela Steinbach jek sztya maskar o 574 roma taj szinti, akasz ando 1944-dikno bers téle tartóosztatingye taj ando westerborkiko lágeri ligije. Lakere bala téle cshingye taj po séro jek lepedóvatar cshindle rongyoha ucshargya téle, szar te jek kendóvo újáhi. Ando 1944-dikno bers mácijus 19-én i Settela pe jek aszave teherike vonatoszte kerülingya, aszo Auschwitzoszte dzsalahi. Kana le vagonyszkero vuder ánde kergyija, o Rudolf Breslaueri, jek biboldóviko fogjo téle fi Imezingya, aszar i cshaj ári dikhel pi bloka, mer le lágeriszkere parancsnokosztar odá paranco hudinya, hogy uppe te lel o jeleneto. Palo páro maszek ola Settela lakera daha, dú pralenca, dú phenyenca, lakere neneha taj trín unokatestvérenca ketháne mundargye. Andar o baro Steinbach családó csak lakero dad dzsivgya le túl.

1910

1951

1944

💡 Dzsannahi odá

... hogy telo des bersa szako odá dzsanlahi, hogy po kípó jek terni biboldóviki cshaj hi? ... hogy i „cshaj ando kendóvo” o szimbólumo úja odoleszke, hogy o biboldóvi kityi szenvedingye telo nyimciko zoralipe?

... hogy jek hollandiko nyevipeszkero íróvo, o Aad Wagenaari ája uppe p' odá, hogy i buka cshaj ko sztya csacsikáne?

✍ Tumari búti

Dzsanen buter pali Settela taj dzsan po www.romasinti.eu ódalo!

📷 Palo kípó

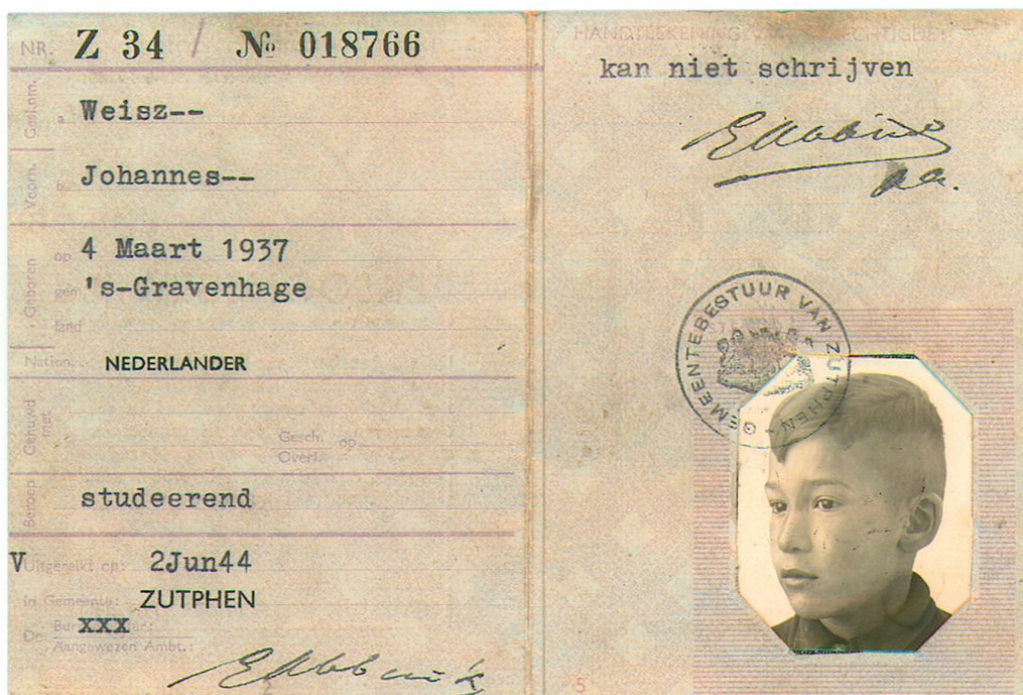
Westerborkiko Emlékezőne Thaneszkero Arhívumo, Hollandija.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/d>

E4 Garudóne

Pe 1944-dikne berseszkeró májusi o Nemzetike Szocialisti razzijázinnahi Hollandijate, hogy te arakhen le cele „cigányen” taj ando lágerja len te lidzsen. O Johannes Weiszó, akasz Zoniszke pindzsarnahi, csak efa bersiko sztya, kana nasagya pe cele családó. Ó na sztya khére, kana ande lengero kher razzijázinnahi, de pálal hudinye le taj po állomásí le ligije, hogy te le te lidzsen ando lágeri. De jek kedvesno rendőri – ako saj hogy tago sztya ando ellenállási – ando utósóno perco kija le segítinya, hogy te dzsanel pet te cshiven taj ó garugya pet. O endánnya taj o baráttya segítinnahi leszke, hogy túl le te dzsivel. Palo háborúvo o Zoni kertészeto sziklija taj o legbareder manus úja maskar o virágárussa Európate taj te maskar odona, ako vase európvike romengero taj szintengere egyyenlőne jogi harcolinnahi.

1910

1951

1944

💡 Dzsannahi odá

... hogy ando 2011-dikno bers január 27-én o Zoni Weiszó sztya o elsőno szinto, akasz akhargye ando Nyimciko Bundestago, hogy te vakerele pale európvike romengero taj szintengero mundarkeribe?

✍️ Tumari búti

Szo phenel o papíri palo Zoni Weiszó? Dzsanan buter pale leszke taj pale leszkeró társadalmiko köteleződési po www.romasinti.eu ódalo!

📷 Palo kípó

Le Johannes (Zoni) Weiszószkere szeméjesne papírja kana iskolásno sztya, aszo jekhe maszekeha pal' odá dinye ári, hogy leszkeró családó liginye ando lágeri. Nyimcike Szintengero taj Romengero Központiko Tanácsi, Heidelbergo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/e>

E5 Háborúsno Hőso

O Aleksandr Baurovo jek orosziko rom sztya, ako aszave családostar származinel, aszoszte művéssza, zenéssza taj énekessa sztye. Gitározinlahi jekhe bandate, de elektromehaniqusno kommunikácijóvo is sziklija Leningrádoszte. Telo dúto világháborúvo irányítóveszke le nevezingye ári ando Vörösno Haccseregoszkero kommunikációjosno támogatási taj pálal ó sztya o parancsnoko ole elsőne Légitforgalmike Hadosztájiszke. Palo háborúvo, kana úcsone ári tüntetindo hőso úja, ko Szovjetiko Mérnökiko Hadtesto géja, aszo építinya taj indítinya o elsőne szovjetike rakéti.

1940

1981

1960-70

💡 Dzsannahi odá

... hogy ando Orosziko báre but roma besnahi taj o elsőno romano színházo, o Teatr Romén ando 1931-dikno bers Moszkvate kergyija?

... hogy maskar o 1920-dikno taj 1930-dikno bers o oroszike roma sajátne téessza kergye ando Díliko Orosziko, aká buter sel dzséne dzsivnahi?

✍ Tumari búti

Roden áver befojásosne taj híresne manusen, ako romane vagy szintike családostar származinen!

📷 Palo kípó

O Aleksandr Baurovo ando 1960-asne bersa. Nikolai Bessonovoszkero sajátno ketháne kedibe, Moszkva, Orosziko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/e>

E6 Partizáno

Ando 1942-dikno bers ole Josef Seryneko leszkere romnyaha taj leszkere cshávenca ketháne liginye ando „cigányiko“ tábori Lety u Pískuszte. Kana ando 1943-dikno bers leszkeri romni múja, cshigya pet taj ketháne ácsihya le partizányenca. Dzsangya te keren jek ellenállóno csoporto, aszo Čapajevoszke akharnahi, aszo főleg aszave oroszike hadifogjendar ácslahi, ako cshigye pumen. O Josef Seryneko – pe po feder pindzsardo nevo o Kalo Partizáno – sztya o legpindzsardeder ellenállóvo ande po országo. Ando 1974-dikno bers múja.

1910

1951

1942-45

💡 Dzsannahi odá

... hogy te but roma taj szinti sztye maskar o ellenállóvi? Ando elsőno világháborúvo buten andar lende ári tüntetingye, taj mist' adá dzsannahi, hogy szar kampe te harcolinen.

... hogy telo dúto világháborúvo but romane dzsúja harcolinnahi szar lukeszte taj partizánnyya?

✍ Tumari búti

Szo hi o különbségo maskar o partizáno taj maskar o lukeszto? Sztye partizánnyya, ako harcolinnahi ande tumaro országo ando dúto világháborúvo vagy pálal? Kaszaha harcolinnahi?

📷 Palo kípó

Kípó palo Josef Seryneko (o dúto po balno ódalo) palo dúto háborúvo. Romane Kultúrakero Múzeumo, Brno, Csehiko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/e>

F1 Sértetno Vógyi: Ceija Stojka

„Kana ári szabadulíngyam, naszvale sztyamahi, báre naszvale! Sérülingya amaro ílo; amari gódi, amaro vógyi naszvalo sztya... Aszave manusen, le celen te szasztyaren kampjáhi. Na kampjáhi lenge csháven te vállalinen pándzs, só bers – odole páre manusenge, ako ári jutingya, ako még mindig odoj sztya – zsi addig, amíg n’ úja len doszta zór, amíg n’ úje tejjesen szaszte, na dzsangye papale te aszan taj te dikhen, hogy o szvito ni nán’ aszavo ergyavo... Taj i dár, mindig i dár. Ó hurde csháve andi dár bárgyinye uppe. Ónk még te akani pále irjanyon, kana pi ucca sétálinen. Hajosz? Pále irjanyon. Csak odá irjanyol pále, ako daral! Valako, ako naszvále mukel odoj o lágeri, akaszke o séro dukhal, taj leszkeró vógyi ratvajol vase jekhe dadeszke, vase jekhe phenyake, vase jekhe praleszke, ako soha na mukja odoj o lágeri, csak aszavo cshávo le saj ovel, te akaszke sértetno hi o vógyi. Po szvito aven, dikhesz, hogy gulle hi taj báre sukára. Uppe len nevelinesz, gondoskodinesz pal’ lende, csumidesz len taj kamesz len. Uppe bárgyon. De i dár, aszo ande tute sztya, préko dzsal ando hurde csháve ole dakere thudeha.“

💡 Dzsannahi odá

... hogy ando 1988-dikno bers dinye ári la Ceija Stojkakero kenyvo „Amen garudóne dzsivasz“ (Wir leben im Verborgenen), aszo jek hi maskar o elsóne kenyvi, aszoszte jek túlélővo phenel le romengero taj szintengero tragikusno sorso telo holokauszto?

✍ Tumari búti

Választinen ári odá mondato andar Ceija Stojkakero szövego, aszo legfeder asztargya tumen! Vakerkeren pálal hurde csoportende!

📷 Palo kípó

I Ceija Stojka (1933 – 2013), auschwitziki túlélőkinya, pe cshaha, la Silviaha ando 1953-dikno bers. Osztrákike Romengero Dokumentácijósno Központo, Bécsó, Ausztria.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/f>

1920

1961

1953

F3 Kártérítési

O legbuter roma taj szinti soha na hudinye niszavo kártérítési vas' odá, aszo nasagye, legbuterval pumare khera. O legbuter romano telepo ando 19-dikno selbers pe közösne phújende kergyije, de csak zalog roma dzsannahi, hogy o khera te regisztrátatinen kamplahi. Palo háborúvo le legbuter túlélőven na sztye jogike papírja, aszo ári szikagyéhi, hogy len valakana is kher sztya, vagy hogy odá kher létezinlahi.

1910

1951

1928-38

💡 Dzsannahi odá

... hogy buter sel romane telepja direkt thogye tönkre o fórike raja telo dúto világháborúvo?

... hogy o roma csak 50 bersenca palo háborúvo hudinye először lóvo vas o veszteségi, aszo resztya len?

✍️ Tumari búti

O manusa adáíve is nasaven pumaro vagyono taj pumare papírja ando háborúvi. Szo saj ovel lenca mist' adá taj szo dzsanen te keren?

📷 Palo kípó

Jagaliko kípó po unterschützeniko romano telepo Burgenlandoszte andi Ausztrija, aszo pe 1920-asne bersengero vígo kergyija. Burgenlandiko Tartományiko Arhívumo, Eisenstadto, Ausztrija.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/f>

F4 Ári Menekítési: Sofia Taikon

I Sofi a Taikon jek lengyeliki romani dzsúli sztya, akasz lakere családoha Auschwitzoszte liginye ando 1943-dikno bers. Pe 1944-dikne berseszkeró nyilaj le áver fogjenca ketháne préko kerülingye Ravensbrückoszte. Ando 1945-dikno bers, ande háborúvoszkere utósóne maszeka, o svédiko Vöröskereszto telo Folke Bernadotte grófoszkero elnökségo ári menekítésiko programo indítinya vaso skandinávja, ako ando nyimcike lágerja sztye. 15000 fogjen – skandináven taj áver nípen – ligije pe biztonságosne thaneszte párne busszenca, pe szoszte vöröskeresztesno jelzési sztya. I Sofi a Taikon jek sztya maskar adana. Palo háborúvo ó úja maskar o svédike roma i jek legbareder pativali romni. Ando 2005-dikno bers múja.

1940

1981

1955-63

💡 Dzsannahi odá

... hogy o szöveccségesa jek vöröskeresztesno konvoji tévedésiszta téle bombázinye, taj mundargye le legbuter manusen, ako andar o lágeri akkor szabadulinye ári?

... hogy la Sofi akero íleto te képregényiszta ári dinye?

✍️ Tumari búti

Szoszke sztya odá, hogy ole Nemzetike Szocialistenge báre szig ári kampje te muken ole lágerengere fogjen pe 1945-dikne berseszkeró tavaszi? Pe Sofi a Taikonakeri múszi o Z4515 számo sztya oggya tetoválime. Próbinen le ári te arakhen, hogy ká hudinya adá számo taj szo jelentine!

📷 Palo kípó

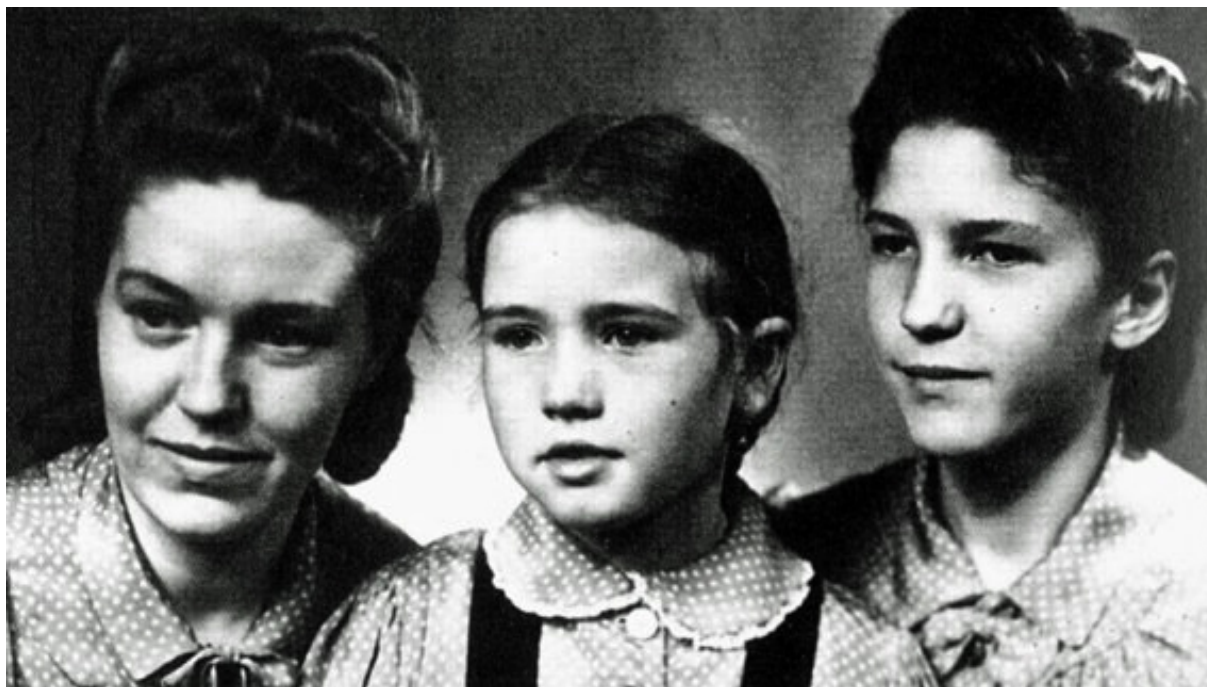
I Sofi a Taikon szar terni dzsúli ando Svédiko. Dzsivdi Histórija Fórumoszkero ketháne kedibe, Stockholmo, Svédiko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/f>

F5 Uppe Szabadítíme: Else Schmidt

I Else Schmidt, ako andar o nyimciko Hamburgo származínlahi, le Emil Matulaszkeri taj leszkeri romnyakeri neveltni cshaj sztya. Ando 1943-dikno bers, kana ofto bersiki sztya, la Else áver romenca taj szintenca ketháne Auschwitzoszte liginye. Jek terni dzsúli, akasz Wandake akharnahi, segítingya la magányosne buka cshake túl te dzsiven o lágeri. Tel' odá lakero nevelőno dad mindig petíciójóvi detkerlahi le rajenge, hogy te muken leszkeri csha. Adá ketháne is ája ando 1944-dikno bers, akana la Else Auschwitzosztar Ravensbrückoszte liginye taj ári la mukje tele leszkeri felügyelete.

1910

1951

1943

💡 Dzsannahi odá

... hogy andar Else Schmidtakeri histórija jek illusztráltno kenyvo kergya le hurde cshávenge o Michail Krausnicko taj o Lukas Ruegenbergo, ako nyimcike szerzővi sztye?

... hogy o fórike raja te kamjéhi, téle dzsangyéhi te ácshaven odá, hogy te lidzsen le romen taj le szinten ando lágerja?

✍ Tumari búti

Próbinen buter te dzsanen pale Else Schmidtakero íleto taj te pal' odá, hogy sztya-i te ávreszar aszavi búti, akana le hurden linye lengere szülővendar taj áver országende len liginye? Szo dzsanen pal' odá, szar saj hi téle t' ácshaven odá, hogy le manusen ári te toloncolinen andar tumaro országo?

📷 Palo kípó

I Else Schmidt pe dú mostohóne phenyenca ando 1943-dikno bers. Nyimcike Szintengeró taj Romengeró Központiko Tanácsi, Heidelbergo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/f>

F6 Aktivistá Vase Romengere Jogi: Karl Stojka

Palo dúto világháborúvo o Karl Stojka báre lacsho seftesi úja Ausztriate. Kana uppe reszlahi, kezdingya te festinen odona bútya, aszo préko dzsigya ando auschwitziko, buchenwaldiko taj fl ossenbürgiko lágeri. But búti kerlahi ando Romano Jogiko mozgalmó, ando harco vase európvike romengere jogi, hogy te pindzsaren len jekhe níposzke, hogy o romane taj szintike túlélővi te huden kártérítési vaso ergyave bútya, aszo péja lenca telo holokauszto.

1950

1991

1990

💡 Dzsannahi odá

... hogy mist' odi búti, aszo duge bersa kerlahi, o II János Pál pe pi audienciaja le fogadingya taj le „romane níposzke követoszke“ le nevezingya?

✍️ Tumari búti

O művészeto o jek hi andar o butfélíkno pále gondolási. Roden te áver művészen, ako aszave bútya kergyé, aszo odá szikavel, hogy szo lenca péja telo holokauszto! Választinen jekhe maskar lende taj phenen odá, hogy szoszke le választingyan! Szi ande tumaro országo romano vagy szintiko szervezeto? Szoha foglalk

📷 Palo kípo

Jeleneto palo lackenbachiko lágeri Burgenlandoszte, aszo o Karl Stojka festingya ando 1990-dikno bers. O olajiko kípo adádíve ande jekhe sajátne ketháne kedibeszte hi. Osztrákike Romengero Dokumentácíjósno Központo, Bécso, Ausztria.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/f>

F8 Auschwitziko Pále Gondolási

Ando 1944-dikne berseszkeró augusztus 2-án ráti le SS-iszkere őri téle mundargye ando gázkamri odole 2897 romen taj szinten, ako még ando auschwitz-birkenauviko „cigányiko” tábori ácsinye. O pále gondolási p' adija báre ergyavi búti o jek legbareder úja palo háborúvo la európvike romane kultúrake. Szako bers andar i celi Európa ketháne aven o szinti taj o roma p' odá than, aká valakana o „cigányiko” tábori sztya.

1974

2015

2011

💡 Dzsannahi odá

... hogy palo dúto világháborúvo but des bersa na sztye pále gondolássá pale romengero taj szintengero mundarkeribe? Ando 1982-dikno bers, Dachauvoszte sztya, akana i elsőni emlékkiki tábla avatingye uppe vas' odona roma taj szinti ako múje ando lágerja.

✍️ Tumari búti

Szi aszavo dive ando bers ande tumaro országo, akana po holokauszto gondolinen pále? Szikaven ánde jek emlékezőno than pale romengero taj szintengero mundarkeribe! Szi aszavo pe tumaro környíko?

📷 Palo kípó

Pále gondolási ando Auschwitz-Birkenauviko lágeri ando 2011-dikno bers augusztus 2-án. Osztrákike Romengero Dokumentácijósno Központo, Bécsó, Ausztrija.

https://www.romasintigenocide.eu/romungro/f

F9 Nemzetköziko Emlékezőno Than

Odole európvike romenge taj szintenge, akasz o Nemzetike Szocialisti mundartatingye, o emlékezőno than hivatalosan ando 2012-dikne berseszkeró októberi avatingye uppe Berlinoszte. Pe tavoszkeró szílo le olaszike romane költővoszkeró, Santino Spinelliszkeró verso saj hi te genen: „Ánde pélo muj / ári mundarde jakha / sudre vosta / csendo / cshindlo ílo / bi o levegővo / bi o alava / bi o ászvi“. Paso emlékezőno than o nyimciko Bundestago taj o emlékművo palo európvike mundarde biboldóvi hi.

1974

2015

2012

💡 Dzsannahi odá

... hogy szako dive jek szálo friso virágo thoven ando trijagulumo, aszo pe emlékművoszkeró közepo hi?

... hogy o pále gondolási palo mundarkeribe hi o legfontosneder ríszo ole európvike romengero taj szintengero identitásiszke palo 1945-dikno bers?

✍️ Tumari búti

O Zoni Weiszó ande po megnyitóno vakeribe odá phengya ande romengero taj szintengero nevo, hogy o emlékművo na o vígo hanem o kezdeto hi odoleszke, hogy o manusa feder oggya te dikhen pe romengero taj szintengero sorso. Szó gondolinen, szó kamlahi adaleha te phenen?

📷 Palo kípó

Fotósi: Marko Priske. Alapítványi vaso Pále Gondolási le Mundarde Európvike Biboldóvenge, Berlino, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/f>

G1 Crest

Telo elsőno világháborúvo le „cigányike“ családen, ako Elzász-Lotaringijate dzsivnahi, jek csillutne kolostoriszte liginye ando gav Crestoszte, ando délkeletiko Francijiko. 160 mursen, dzsújen taj hurde csháven ikernahi adaj szar fogjen stár bers. Des dzséne maskar adana odoj múje.

1910

1951

1914-18

💡 Dzsannahi odá

... hogy telo elsőno világhá- borúvo cele Európate bute civilen ikrelahi fogva lengero sajátno országoszkeró kormányi, mer biztonságike kockázatoszke len lenahi?

✍️ Tumari búti

Szave törvénya hi ande tumaro országó, aszo védinél le manusen le illegálisne letartósztatásiszta? Szave szervezettya segítenen aszave manusen, akasz avka csukinen téle, taj szar működinen?

📷 Palo kípó

Jek lotaringijajiko romano családó ando internálóno tábori Crestoszte ando Díliko Francijiko, aká stár bers len ikrenahi téle csukime. Emmanuel Filholiszkeró ketháne kedibe, Bordeauxo, Francijiko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/g>

G2 Frankfurt

Ando 1929-dikno bers pe főeskeró szílo Frankfurtozšte jek lágeri kergye le oggyavalósne szintenge taj romenge. O tanácsi próbingya zórjaha uppe te len le romane taj szintike családen, hogy te muken pumare khera ando fóro. But családó, ako le tanácsiszkere támogatásisztar függinnahi, na dzsangya áver te kerén, aká baro melalipe sztya. O lágeri ando 1935-dikno bers ánde csukingye. Kathar o 1937-dikno bers ole romen taj szinten, ako Frankfurtozšte taj Hessenoszkeré áver ríszende dzsivnahi, ando dieselstrassiko lágeri bicshagye, aká ando 1938-dikno bers le Robert Ritteriszkeró Fajhigiéniajiko taj Népeességbiológiajiko Kutatóintézeto vizsgálatyta kezdingya te kerén po rabi. Buten maskar lende pálal ando méribnaszkeré lágerja ligije.

💡 Dzsannahi odá

... hogy o javaslató, hogy te kerén adá lágeri, majna o cele pártya támogatinnahi?

✍ Tumari búti

Arakhen ári, hogy tumare országoszkeré raja kényszeri-tingye-i akaniba le romen taj szinten p' odá, hogy te muken odoj pumaro kher! Keden ketháne cikki andar o nyevipja, aszó k' adi téma phangyon! Szar írinen pal' adana bútya o cikki? Uppe-i saj len zórjaha o raja le manusen ande tumaro országo, hogy te muke

📷 Palo kípó

Jek irató, aszó ando 1929-dikno bers le Frankfurtozskeró tanácsi dinya ári, aszózšte o „intészkedéssa misto cigányiko veszéji” taj o „lágeriszkeró keribe po Friedberger Landstrasse” hi. Fórike Histórijakeró Intézeto, Frankfurt am Maino, Nyimciko.

1910

1951

1929

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/g>

G3 Witzwil

Ando 1894-dikno bers o Witzwiliko birtoko nyugatike Svájcoszte börtönoszke kergye. Le rabenge búti kampja te keren po phúja, taj aszave árki kergye ando mocsárja, aszo páse sztye, aszoztar saj cshorkernahi. Kathar o 1913-dikno bers ole cele romen taj szinten, ako ando Svájco géje, ánde csukinkergye. Ole családen szít kedije, ole mursen Witzwiloszte bicshagye, hogy zorále búti te keren, zsi addig amíg na liginye len ando lágeri lengere családoha ketháne.

1910

1951

1913-25

💡 Dzsannahi odá

... hogy ando 1888-dikno bers o Svájco jek sztya maskar o elsőne európvike országai, aszo téle kergya po határi anglal o roma taj szintei?

... hogy o Svájco jek sztya maskar o elsőne európvike országai, aká országosni lista kergye palo „cigánnya“? Adá ando 1911-dikno bers sztya.

✍ Tumari búti

Szo ovla odole manusenca, ako illegálsan lípinen ánde ande tumaro országo? Próbinen te arakhen pal' adá információjvi po neto, vagy aszave szervezetendar, ako le menekültnege segítinen!

📷 Palo kípó

O rabi andar o witzwiliko börtöno Svájcoszte, aszar po phúja keren búti. Thomas Huonkeriszkeró sajátno ketháne kedibe, Zuricho, Svájco.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/g>

H1 BERLIN-MARZAHN (D)

Tel' odá, hogy palo szvito mindenkathar o nézővi dzsanahi ketháne te dikhen i olimpija ando 1936-dikno bers Berlinoszte, ole romenge taj szintenge, ako ando nyimciko fővárosi dzsivnahi, muszaj sztya ári te kőtözinen ando marzahniko „cigányiko“ tábori. Ónk csak akkor saj dzsanahi ári andar o tábori, kana búti dzsanahi te kerén. Ando 1939-dikno bers bute dzsénen andar lende ando sachsenhauseniko lágeri liginye po roboto. Ole buter szinten taj romen ando 1943-dikno bers Auschwitzoszte liginye, aká le legbuteren mundargye.

1910

1951

1939

💡 Dzsannahi odá

... hogy még te adádíve szi aszave „cigányike“ táborja ando páro fóre Ukrajnate, Bulgárijate taj ando Olasziko, akija le oggyavalósne romenge pále kampe te dzsan rátifele angl' odá, hogy ánde te kernahi o kapuvi?

... hogy o szintiko bokszolóvo, o Jakob Bambergeri, ári saj géjáhi pi 1936-osni olimpija, de o but kanyhale náci aszave rasszisti sztye, hogy na mukje le ári?

✍ Tumari búti

Szavo hajuvibe kamnahi te kerén palo Berlino o but náci? Szoszke? Ká történingye hasonlóné bútya nacsilla?

📷 Palo kípó

Csalággya táven ando marzahniko „cigányiko“ tábori pe Berlinoszkeró szílo ando 1939-dikno bers. Nyimciko Szöveccségiko Arhívumo, Koblenzo, Nyimciko.

https://www.romasintigenocide.eu/romungro/h

H2 KÖLN (D)

Le trito birodalmoszkere elsőne „cigányike” lágerja na o náciko párto taj ni o SS-i, hanem o nyimcike fórike tanácsca kergye. Ando 1935-dikno bers o kölniko fóriko tanácsi 500 romen taj szinten zórjaha ári cshidkergya andar lengere khera taj lakókocsike parki taj liginye len préko jekhe neve „cigányike” lágeriszte pe főreszkero szílo ando Blickendorfo. Hasonlóno lágeri kergye Hamburgoszte, Düsseldorfoszte, Berlinoszte, Frankfurtoszte, Essenoszte taj Hannóveriszte.

1910

1951

1937

💡 Dzsannahi odá

... hogy teli olimpija ando 1936-dikno bers Berlinoszte odole romen taj szinten, ako ando fóro besnahi, zórjaha préko liginye ando marzahniko lágeri, aszo pe főreszkero szílo sztya, aká lakókocsiszte kamplahi lenge te dzsiven? Csak akkor saj muknah' o lágeri, te sztya len állandóni búti oggyári andar o lágeri

✍ Tumari búti

Roden buter informácijóvi palo erőszakosno préko lidzsibe taj palo ári nyuminibja Európate! Ko le döntinel, ká saj dzsiven o manusa taj szoszke? Szave szervezettja tiltakozinen?

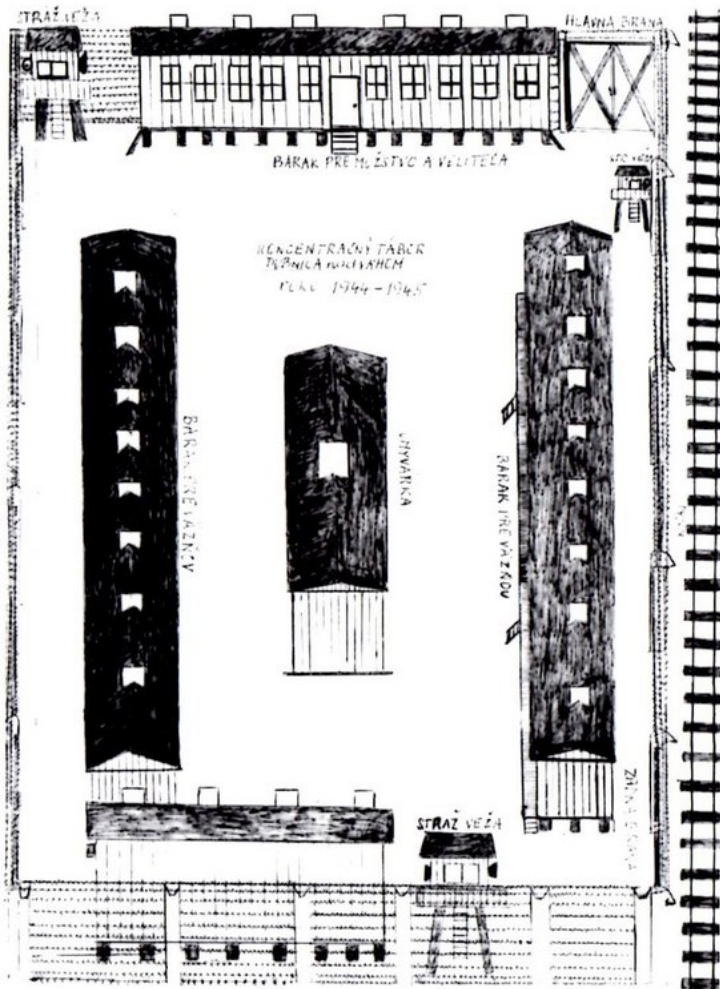
📷 Palo kípó

Nyimciko szintiko családó ando blickendorfi ko lágeri, Kölnoszte ando 1937-dikno bers december 12-én. Nyimciko Szöveccségiko Arhívumo, Koblenzo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/h>

H3 DUBNICA NAD VÁHOM (SK)

Dubnica nad Váhom sztya o than le jekhe legbareder mérnökike projektoszke ando Szerviko: jek báre baro gáto kergye po Váh fojóvo. Maskar o 1942-dikno taj 1944-dikno bers romen haszninnahi odoj po roboto. Kana le cele munkásen ári mukje, ole romen pumare cele családoha fogjike táborende kötösztetinye. Buten andar odona 700 manusa, ako ando tábori dzsivlahi ande háborúvoszkere utósóne divesza mundargye.

1910

1951

1942-45

💡 Dzsannahi odá

... hogy hasonlóne robottya sztye te and' adana fóre ando Szerviko: Hanušovce nad Topľou, Ilava, Revúca taj Ústie nad Oravou?.

✍ Tumari búti

Szave politikussa taj pártya phenen adádíve odá, hogy odole manusenge, ako pe segéjiszte dzsiven, te búti kamplahi vas' odá te kerem? Szó gondolinesz pal' adá ötlete?

📷 Palo kípó

Le jekhe raboszkero rajzo palo tábori. Karol Janasiszkero sajátno ketháne kedibe, Považská Bystrica, Szerviko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/h>

H4 DÜSSELDORF (D)

Bundesarchiv, Bild 146-1088-044-07
Foto: o. Ang. | 1937/1938 ca.

Ando 1937-dikno bers o düsseldorfi ke raja zórzaha linye uppe le romen taj le szinten, hogy pe tanácsiskero „cigányiko” tábori, po Höherwego te kötözinen. Odoj báre csore téglike kherende kampja lenge te dzsiven, rácsozotne blokenca taj acélozotne vuderenca, aszo oggyárrú pe lende csukinnahi. O tábori jekhe szögesdrótoha sztya ánde kerítíme taj o rabi csak akkor saj muknahi o tábori, te po roboto len lidzsnahi. Ennya dzséne múje ando tábori. Ando 1943-dikno bers odole raben, ako még dzsivnahi, AuschwitzBirkenauvoszte liginye.

1910

1951

1937-43

💡 Dzsannahi odá

... hogy le táboriszkere parancsnoko pal' odá pindzsarnahi, hogy báre báre ergyavo sztya? Butvar po fogji uszítinlahi pre dzsukle.

... hogy odona roma taj szint, ako túl dzsivgye taj pále áje Düsseldorfoszte palo háborúvo, ugyanand' odá tábori len thogye?

✎ Tumari búti

Szo szikavel adá döntési – hogy ole túlélőven palo háborúvo pále thogye ando tábori – pal' odá, hogy o gádzse szar acsnahi ko roma taj ko szint, taj k' odona bútya, aszo adalenca péje?

📷 Palo kípó

Höherwegiko „cigányiko” tábori Düsseldorfoszte. Nyimciko Szintiko taj Romano Dokumentácijósno taj Kulturálisno Központo, Heidelbergo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/h>

H5 GELSENKIRCHEN (D)

Ando 1937-dikno bers palo fenyagetéssa taj zaklatássa bi o cshinagyuvibe, odole romane taj szintike családen, ako Gelsenkirchenoszte dzsivnahi, p' odá linye uppe zórjaha, hogy aszave teleposzte te dzsan, aszo o SA osztaja felügyelinnahi. Odoj lóvo mangnahi vas' odá, hogy po phúja te bútyaren. Ando 1939-dikne berseszkeró áprilisi o jagale, ako odoj kernahi, 45 családen, and' odona 237 manusen 51 lakókocsiha ikrenahi számon. Ole családenge pálal muszaj sztya te dzsan po Beginenstrasse, aszo po kípo saj hi te dikhen. Zalog dzséne Kölnoszte pumen cshigye, akathar le legbuter dzsénen ando lengyelike lágerja liginye ando 1940-dikno bers. Ole buter manusen, ako még ando gelsenkircheniko tábori ácsshinye, ando 1943-dikno bers Auschwitzoszte liginye.

1910

1951

1937

💡 Dzsannahi odá

... hogy főleg o bare bányászike vállalattya taj blovingergyári szigyantatinnahi odá, hogy ole „cigányen“ ári te cshidkeren andar o nyimciko fóro, Gelsenkirchenosztar?

... hogy but gelsenkirchenike szinti kernahi búti ando acélipari? De o but náci avka patyanahi, hogy szabotázsi kamen te kerén taj mist' adá liginye len ando lágerja.

✍ Tumari búti

Akaniba szar saj hi ánde te csukinen manusen csak azí, mer gyanusítíme úje? Ko saj del ári aszavo parancso?

📷 Palo kípo

O „cigányiko“ tábori po ánglutno Beginenstrasse Uckendorfoszte, pe főreszkeró szílo Gelsenkirchenoszte. Nyimciko Szintiko taj Romano Dokumentácijósno taj Kulturálisno Központo, Heidelbergo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/h>

H6 HAMBURG (D)

Andar odona 1300 roma taj szinti, ako Hamburgoszte dzsivnahi, páro dzséne lakókocsiszte pe főreszkero szílo besnahi taj o butera szanaszít mero fóro. Ando 1940-dikno bers maskar adana 500 manusen liginye lengyelike lágerende taj gettóvende. Ando 1943-dikne berseszkeró márcijusi o nemzetike szocialistike raja 328 romen taj szinten liginye Hamburgosztar ando lágeri Auschwitzoszte. O utósóno csoporto ando 1944-dikne berseszkeró áprilisi bicshagye oggya.

1910

1951

1938

💡 Dzsannahi odá

... hogy ole elsőne szinten taj romen zórjaha ári telepítinnahi, taj sztya kana téle len csukinnahi még bersenca angl' odá, hogy le legelsőne biboldóven ári telepítinyéhi vagy liginyéhi len ando táborja?

... hogy hasonlóné táborja ácshavnahi uppe ando fóre Hannóveri, Braunschweigo, Oldenburgo taj Osnabrücko?

✍ Tumari bútí

Dzsanen buter pal' odá, hogy Európate ká telepítinnahi ári taj lidzsnahi ando lágerja zórjaha le manusen?

📷 Palo kípó

O fogji ando hamburg-harburgiko „cigányiko” tábori, kana interjúvo kergyne lenca ando 1938-dikno bers o jagale, vagy saj hogy le „fajkutatóvo” Robert Ritteriszkeré manusa. Nyimciko Szöveccségiko Arhívumo, Koblenzo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/h>

H7 HODONÍN U KUNSTÁTU (CZ)

Maskar o 1942-dikno taj 1945-dikno bers, o hodoníniko „cigányiko“ tábori paso morvaországiko Kunštáto p' odá haszninnahi, hogy le morvaországike romen fogjenge te ikren odoj. O dzsivibe ando tábori báre ergyavo sztya, szar phenasz o havibe taj o szovibe. Mist' adá 207 manusa andar o 1375 hodonínike fogji különfélikne naszvalipende, főleg ando tífuszi múje ánde.

1910

1951

1942

💡 Dzsannahi odá

... hogy ando 1939-dikno bers ole níposzke ando Csehiko-Morvaországiko Protektorátusi o roma taj o szinti csak o 0,2 százaléko sztye, taj adalengero 90 százaléko múja telo holokauszto?

... hogy le csehike jagalen fontosno szerepo sztya and' odá, hogy le csehike romen tradkernahi taj te lidzsnahi len ando lágerja?

✍ Tumari búti

Arakhen ári, szo úja le Štefan Blahynkaha, ole csehike táboriko parancsnokoha palo 1945-dikno bers! Felelingya-i valakana vas' odá, aszo kergya? Ko kerlahi búti vas' odá, hogy pativalo emléko te ácshaven ole áldozatenge?

📷 Palo kípó

Kípó palo romane dzsúja taj hurde csháve ando fogjiko tábori Hodonín u Kunštátuszte, aszo o O. Kucery kergya ando 1942-dikno bers. Romane Kultúrakeró Múzeumó, Brno, Csehiko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/h>

H8 KOMÁROM (H)

Ando 1944-dikno bers o komáromiko tábori jek központo sztya, aká ketháne kednahi ole ungrike romen, ako upp' odá uzsarnahi, hogy ando nyimcike lágerja len te lidzsen po roboto. Ole romen először ando megyejikne „cigányike” táborende lidzsnahi, pálal butenge buter sel kilométeri kampja te dzsan gyalog ando Csillagerődo Komáromoszte. Odoj ári választingye le mursen taj dzsújen, ako dzsannahi búti te kerem, po következőno dzsavibe ando Nyimciko. But dzséne andar odona, akasz Komáromoszte ando tábori mukje, múje andi bok. But dzséne ávera ando méribnaszkere dzsavibja múje ánde, kana dzsanahi mero Nyimciko Birodalmo. Maskar odona 10 000, akasz ando erődo ikrenahi fogjoszke, csak 4000 dzséne dzsivgye túl.

1974

2015

2006

💡 Dzsannahi odá

... hogy adádíve is báre zalog dzsanasz palo ungriko komáromiko tábori taj pale odoleszkere áldozattya?

... hogy ando dúto világháborúvoszkere utósóne maszeka, aszar o fronto egyre paseder taj paseder avlahi, but lágerendar bicshavnahi manusen pe aszave méribnaszkere dzsavibja préko ando áver lágerja?

✍ Tumari búti

Szo sztya o lényego le „méribnaszkere dzsavibenge”? Dzsanen odá, hogy sztye-i „méribnaszkere dzsavibja” pe tumaro környíko, taj te ója, ká?

📷 Palo kípó

O kípó ando 2006-dikno bers kergyija pe Csillagerődoszkeró díszteró Komáromoszte. Pálal saj hi te dikhen le tömlöcengero vuder, akija le deportáltne romen ánde csukinkergyje. Szita Szabolcsiszkeró sajátno ketháne kedibe, Pesta, Ungriko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/h>

H9 LACKENBACH (A)

O lackenbachiko „cigányiko” lágeri különfélíkne kerületike tanácssa andi Téalutni Ausztrija taj o bécsiko tanácsi kergyé. Te avka sztya valakana, hogy dú ezeri manusen lidzsnahi oggya, aká báre báre ergyavo sztya o dzsivibe. 273 dzséné múja adaj. Ole raben gyakran bérbe denahi ole oggyavalósne cégenge po roboto. Andar o cele manusa, ako 4000 dzséné sztye, 2000 Łódźoszte liginye ando 1941-dikno bers. Le buterengero bareder ríszo Auschwitz-Birkenauvoszte liginye ando 1943-dikno bers.

1910

1951

1940

💡 Dzsannahi odá

... hogy adá sztya o legbareder fogjiko tábori le romenge taj szintenge ando Trito Birodalmo?

✍ Tumari búti

Ká sztya ke tumende legpaseder aszavo lágeri, aká roma taj szinti sztye? Szo hi odoj adádíve, hogy o manusa te na te pobiszteren adá?

📷 Palo kípó

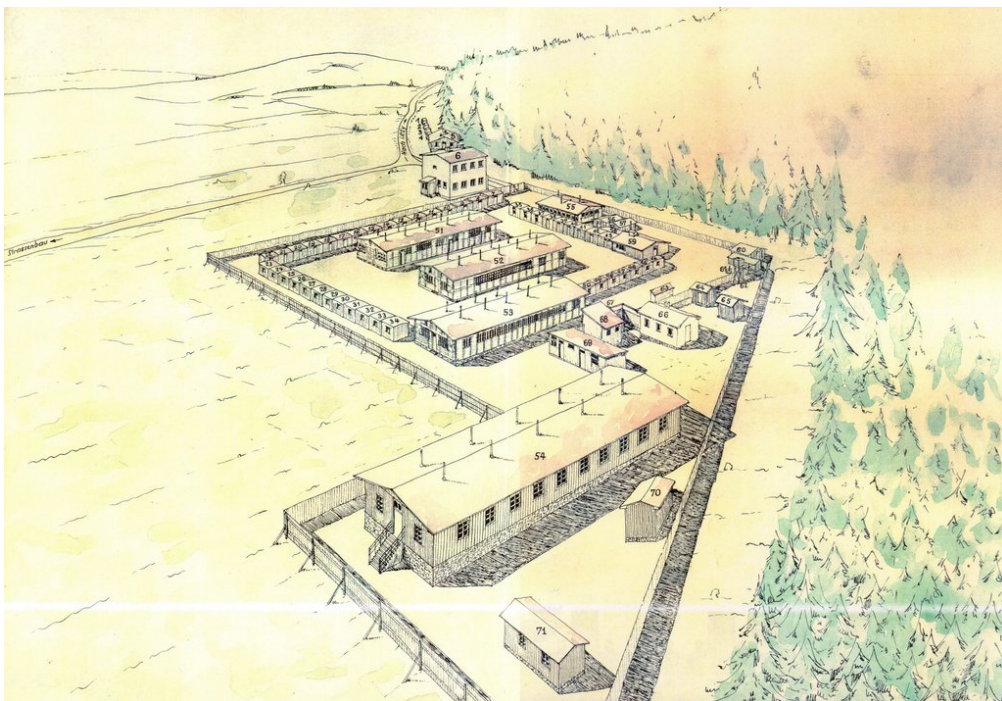
Kípó palo jek bécsiko jagalo, ako őrzinlahi le romane családen, akasz Lackenbachoszte ligije, ando 1943-dikno bers november 23-án, kana ári kergyé o lágeri. Leopold Bannyszkeró sajátno ketháne kedibe, Lackenbacho, Ausztrija.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/h>

H10 LETY U PÍSKU (CZ)

O „cigányiko lágeri“ Lety u Pískuszte ando csillutno Csehiko (Bohémijate) – aszo ríszo hi ole akanutne Csehikoszke – ando 1940-dikno bers kergyija, taj avka dzsalahi szar börtöno taj szar roboto aszave manusenge, ako „antiszociálisne“ sztye. Pe 600 fogjende le kerye, de kana adá úja o „cigányiko lágeri“ ando 1942-dikne berseszkerö nyilaj, 1392 mursa, dzsúja taj hurde csháve sztye odoj. Maskar lende 326 dzséne múje odoj. Ole legbuter raben Auschwitzoszte liginye ando 1943-dikno taj 1944-dikno bers.

1910

1951

1943

💡 Dzsannahi odá

... hogy pe csillutne „cigányike táboriszkerö“ than, Lety u Pískuszte, akani jek balano telepo hi? Kathar o 1994-dikno bers o romane aktivisti kampányolinen vas' odá, hogy ánde le te csukinen? Zsi adádíve na resztye leha nista.

... hogy ando 2012-dikno bers o Petr Nečas sztya o elsőno csehiko miniszterelnöko, ako koszorúveha tisztelingya o tradkerde romengero taj szintengero emlíko Lety u Pískuszte?

✍ Tumari búti

SKá ikrel i vita palo csillutno tábori taj pal' odá, pe szoszte haszninen odá than?

📷 Palo kípó

Jek 1943-asno rajzo, pe szoszte odá than hi, aká o roboto sztya Lety u Pískuszte, pálal pale o „cigányiko tábori“. Államigazgatásiko Arhívumo, Prága, Csehiko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/h>

H11 LODZ (PL)

O elsőno tömegesno deportálási ole romenge taj szintenge Ausztrijatar ando Lengyeliko ando 1941-dikne berseszkeró novemberi kezdődíngya. Liginye len ando biboldóviko gettóvo Litzmannstadt/Łódźoszte. Maskar o cele 5007 manusa, főleg andar o osztrákiko Burgenlando, 60 százaléko aszave hurde csháve sztye, ako még na resztya ni o desudú bers. Ando elsőne kurke 12 630 deportáltne manusa múje ando tífuszi, akasz tömegesne síroszte thogye. Meri karácsonya ando 1941-dikno bers ole túlélőven északoszte bicshagye ando mundarkerdo tábori Chełmno/Kulmhofoszte.

1910

1951

1941-42

💡 Dzsannahi odá

... hogy kana o nyimcike raja zór pumenge linye peder o Lengyeliko ando 1939-dikno bers, o Łódźo préko nevezíngye Litzmannstadtoszke?

... hogy zsi adádíve nasti hi te phenen, ko sztye o áldozattya ando litzmannstadtikó „cigányiko” tábori?

... hogy ole legbuter hurde csháven, ako and' adá lágeri sztye, bi lengere szülővi bicshagye oggya?

✍ Tumari búti

Pindzsaren aszave táborja akaniba, aká hurde csháve bi o kísérővi dzsiven? Ko pe lende vigyázinel?

📷 Palo kípó

Jek épüeto ando „cigányiko” tábori ando valakanutno litzmannstadtikó gettóvo Łódźoszte, ando Lengyeliko. Holokausztiko Emlékmúzeumo, Washingtono, Washington D.C., USA.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/h>

H12 MAXGLAN (A)

Avka 230 romen taj szinten ikrenahi fogva jekhe buka fogjike lágeriszte ando Maxglan/ Leopoldskron-Moos, pe főszkero szílo Salzburgoszte. Palo 1939-dikno bers, kana o vándorlósno íleto illegálisno úja, o családgya csak akkor saj muknahi o lágeri, kana búti dzsanahi te kerem. Pálal csak akkor len muknahi ári, kana telo felügyelete kernahi roboto. Ando 1943-dikne berseszkeró áprilisi 160 szinten liginye Maxglanoszta Auschwitzoszte, maskar lende 17 aszave bukóren, ako ando lágeri úja.

1910

1951

1940

💡 Dzsannahi odá

... hogy i híresni nyimciki fi Imrendezőkinya, i Leni Riefenstahl odolen bútyartatinlahi szar statiszti ke po fi Imo Tiefl and – jek melodráma, aszo ando Spanyoliko khelgyol –, ako ando osztrákiko maxglaniko lágeri dzsivnahi, mer aszave manusa kampja lake, akaszke sitítni hi i cipa taj o bala?

✎ Tumari búti

Báre lácshe szikjuvkerem o kípo! Szave phucsibja aven ande tumari gódi? Szavo hangulato avel téle palo kípo? Dzsanan buter palo szakodivutno dzsivibe odolenge, ako avka dzsiven te akani!

📷 Palo kípo

Kípo palo szintike dzsúja taj hurde csháve ando maxglaniko tábori paso Salzburgo ando 1939-dikno vagy 1940-dikno bers. Nyimciko Szintiko taj Romano Dokumentácijósno taj Kulturálisno Központo, Heidelbergo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/h>

H13 MECHELEN / MALINES (B)

Ole romenge taj szintenge ando Elewijt gav úja kerdo jek tábori, aszo pe Mechelen/ Malines főszkero szílo sztya Belgijumoszte. Ando 1940-dikno bers, kana o nyimci zórjaha linye pumenge o Belgijumo, i csillutni Dossin kaszárnya ando Mechelen/Malines p' odá haszninnahi, hogy politikajike fogjen, biboldóven, romen taj szinten te ikren odoj. Ando 1944-dikno bers 352 francijike taj belgike romen taj szinten liginye andar i Dossin kaszárnya Auschwitz-Birkenauvoszte. Maskar lende csak 31 dzséne dzsivgye le túl. De ole családen andar o elewijtiko tábori na liginye Auschwitzoszte.

1910

1951

1944

💡 Dzsannahi odá

... hogy ole legbuter romen taj szinten andar o Francijiko taj Belgijumoszta na liginye ando lágerja?

... hogy po emlékezőno than, aszo andi Dossin kaszárnya kergyija ári ando 2012-dikno bers, szi te jek kiállítási, aszo o 352 deportáltne manusengero sorso szikavel?

✍ Tumari búti

Szo phenel adá kipo pal' odá, hogy szar saj sztya te ikren jek toro? Hasonlítinen ketháne o dzsivibe and' adá taj áver lágerende!

📷 Palo kipo

Belgike romane családgya pe jekhe toroszte ando elewijtiko tábori pe Mechelen/ Malinesiskero szílo ando 1944-dikno bers. Dossin Kaszárnyakero Emlékezőno Than ando Mechelen/Malinesi, Belgijumo.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/h>

H14 MONTREUIL-BELLAY (F)

O Montreuil-Bellay tábori Loireszte kathar o 1941-dikno bers novemberi zsi ko 1945-dikno bers januári dzsalahi, taj le 3000 fogjenca adá sztya o legbareder internálóno tábori ando Francijiko. Adá na sztya ni roboto, taj ni lágeri. Jekhe fogjo is na bicshagye méríbnaszkere lágeriszte, de buter szar sel dzséne múje telo fogságo, aszo bersa ikrelahi. Buter szar 40 aszave táborja sztye ando Francijiko.

1910

1951

1941-46

💡 Dzsannahi odá

... hogy o táborja na csak o francijike jagale őrzinnahi, hanem butvar te odona önkéntessa, ako páse dzsivnahi ando gava?

... hogy but romane taj szintike fogji na szabadulingye ári ando 1945-dikno bers andar o táborja? Te uzsaren lenge kampja zsi ko 1946-dikno bers, kana o háborúvo má majna des maszek vigziszalija.

✍ Tumari búti

Szoszke saj sztya odá, hogy ole szintike taj romane családen na mukje szabadon mingyá, kana vigziszalija o dúto világháborúvo?

📷 Palo kípo

Kípo pale jek hurde cshávengero csoporto ando Montreuil-Bellay internálóno tábori, aszo saj ovel hogy andar o jek őrtornyó kergyé. Jacques Sigotoszkero sajátno ketháne kedibe, Châteauneuf-les-Martiguesi, Francijiko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/h>

H15 TRANSNISTRIA (UA)

Ando 1942-dikno bers ola Anuta Branzan, ako ofto bersiki sztya, taj lakere családó – 30 000 áver rományike romenca taj szintenca – zórzaha ári telepítinye Bukarestosztar Transznyisztrijate, ko ukrajniko határi. O lágerja főleg hurde kunyhóvendar acsnahi taj báre but deportáltnenge oggyári kampja te szoven po rító vagy ando istállóvi. I Anuta túl dzsivgya dú bers bokhajuvibe taj roboto, de tel' odá gorederóne dzsivlahi szar jek dzsukel. Maskar o butera szako múja.

1910

1951

1942

💡 Dzsannahi odá

... hogy o legbuter roma ando Európaviko Unijóvo Románijate dzsivel, aszar phenen maskar o 1,8 taj 2,5 milijóvi manusa?

... hogy andar odona nípi, akasz romenge nevezinen, majna o epas na ikren pumen romenge, de o epas odolenge, ako csácse roma hi, nasti hi odá pe lende te dikhen?

✍️ Tumari búti

Választinen ári jek pillanato andar Anuta Branzanakero íleto (anglo ári telepítési, ando lágeri vagy pale lakero ári szabadítási), taj írinen jek levelo, aszo phenasz ó íringyáhi pe jekhe barátoszke!

📷 Palo kípo

Anuta Branzan (palo jobno ódalo i dúti) taj lakere phenya ando 1942-dikno bers. Lakeri jek nene keragya o kípo, páre divenca angle lengero ári telepítési, hogy te ovel la jek emléko pale lakere endánya. Michelle Kelsovakero sajátno ketháne kedibe, Ann Arbori, Michigano, USA.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/h>

H16 WEYER (A)

Kathar o 1941-dikne berseszkeró januári le szintike családen Karintiatar, Tirolostar, Salzburgosztar, Bajorországosztar taj főleg andar i Uprutni Ausztrija ando weyeriko tábori liginye. Po roboto len haszninnahi, szar phenasz vízvezetőne árki kergye ando mocsárja, aszo páse sztye. Ugyanand' adá bers november 1-én szakone ando lackenbachiko lágeri liginye ando osztrákiko Burgenlando. Páre diveha pal' adá, saj hogy „préko len thogye“ Łódźoszte ando Lengyeliko, aká téle len mundargye.

1910

1951

1941

💡 Dzsannahi odá

... hogy o lágeri maskar o 1940-dikno taj 1941-dikno bers jek „préko nevelőno tábori pi búti“ sztya, aszar phenen aszave mursenge, ako na dzsanlahi te viselkedinen? Ando 1941-dikno bers ánde le csukungye mist' odá, hogy o náckike őri báre brutálisne sztye, taj hogy le fogjen mundarkernahi.

✍️ Tumari búti

Hasonlítinen ketháne o kípo taj o szövego, taj phenen, szo avel tumenge téle pálal! Vakeren pal' odá hejzeto, aszoszte o kípo saj kergyija, taj palo kapcsolato, aszo maskar o fotósi taj maskar odona sztye, ako po kípo hi!

📷 Palo kípo

Terne szinti ando weyeriko lágeri, aszo o táboriko orvosi Alois Stauferi kergyja pe 1941-dikne berseszkeró nyilaj. Andreas Maislingeriszkeró sajátno ketháne kedibe, Innsbrucko, Ausztrija.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/h>

I1 AUSCHWITZ-BIRKENAU (PL)

Ando 1942-dikno bers december 16-án o Heinrich Himmleri ári dinya, hogy le cele „cigányen”, ako még te akani ando nyimciko birodalmo dzsivel, Auschwitzoszte kampe te lidzsen. Adá auschwitziko rendelete szikagya, hogy adá hi o utosóno tervo, aszoha le cele „cigányen” ári kamnahi te vigzinen. Ando 1943-dikne berseszkeró áprilisi kezdingye ole nyimcike, osztrákike taj csehike romen taj szinten tömegesen te lidzsen AuschwitzBirkenauvoszte. Buter szar 20 000 romen taj szinten rakingye peder jekfáreszte 32 kastune barakkoszte ando „cigányiko családiko tábori” Auschwitzoszte. Pe 1944-dikne berseszkeró júlijusi lengero 70 százaléko múlo sztya. Áver lágerelede liginye odolen, ako még te akani kípese sztye búti te kerem. Ando 1944-dikno bers augusztus 2-án ráti gázoha mundargye ole 2879 fogjen, ako ácsihnye.

💡 Dzsannahi odá

... hogy o rabi ando „cigányiko” lágerele lázadási kamnahi te kerem? Ando 1944-dikne berseszkeró májusi, akana zalog dzsénen maskar lende ári választingye po gázosítási, o roma taj o szinti kopajenca taj bárenca zavaringye ári ole SS-esne őren andar o „cigányiko” barakko.

✍ Tumari búti

Szi jek lista, aszo uppe sorolinel odole romengero taj szintengero nevo, akasz Auschwitzoszte mundargye. Dikhen le Auschwitziko Emlékezőne Thaneszkeró honlapo taj dzsanen buter!

📷 Palo kípó

Jek barakko oggyándarrú – o gáda ráti ári terítinnahi, hogy odi masina, aszo pe kípószkeró közepo hi, te sutyarel len. Adá hi o egyetlennó pindzsardo kípó palo auschwitz-birkenauviko „cigányiko” lágerele. Nyimciko Szöveccségiko Arhívumo, Koblenzo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/i>

1910

1951

1943-44

I2 BERGEN-BELSEN (D)

Pe 1944-dikne berseszkero nyilaj, kana o szöveccségezne lukesztipja dzsanahi angleder taj angleder, ole nácence muszaj sztya ánde te keren o lágerja. P' odá őszo but des ezeri ári thine fogji resztye Bergen-Belsenoszte pale aszave divesza, aszo vagonyende vagy „méríbnaszkere dzsavibende“ cidinye ári. Pe 1944-dikne taj 1945-dikne berseszkero jevend ando lágeri buter szar 60 000 ezeri manusen – maskar lende but sel romen taj szinten Buchenwaldosztar – ikrenahi ánde csukime, hogy má ni na resznahi. Kana o lágeri uppe szabadulingya ando 1945-dikne berseszkero áprilisi, o brittike lukeszte báre but múlen arakje, ako halmende sztye cshidkerde, taj o legbuter túlélővi má p' odá sztye, hogy meren andi bok.

💡 Dzsannahi odá

... hogy ando elsőne maszeka, kana o lágeri uppe szabadulingya, 14 000 túlélővo múja misto bokhajuvibe taj ando ári thinibe? O brittiko lukesztipe ande pumare sajátne kórházza próbingya lenge te segítinen, de báre gyengave sztye k' odá, hogy uppe te szasztyon.

... hogy majna 80 000 manusa múje Bergen-Belsenoszte?

✍ Tumari bútí

Arakhen ári, hogy ande szoszte múje ánde legbuterul o fogji ando börtönnya taj internálóne táborja telo dú világháborúvi!

📷 Palo kípó

Fogji andar o bergen-belseniko lágeri, kana uppe le szabadítingye. Nemzetköziko Rodkeribeszkero Szolgálato, Bad Arolseno, Nyimciko.

https://www.romasintigenocide.eu/romungro/i

1910

1951

1945

I3 BELZEC (PL)

Ole elsőne romen taj szinten ando 1940-dikne berseszkeró áprilisi liginye ando lágerja ando Lengyeliko; 2500 nyimcike szinten taj romen bicshagye ando lágerja ando lengyelike főre, szar phenasz Belżecoszte, Krychówoszte taj ando Siedlce. Odoná fogji, ako Belżecoszte sztye, po építkezéssa kernahi búti pase Szovjetunijóveszkeró határi. Még and' odá bers o roboto ánde kergyé. But szinti dzsangye pumen te cshiven taj ando vés próbingye túl te dzsiven, de papale hudinye len o nyimcike jagale taj o lukesztipe. O legbuter romen taj szinten, akasz ando lengyelike lágerja liginye, téle mundargye and' odoná bersa, aszó áje. Ando 1942-dikno taj 1943-dikno bers o SS-i baro mundarkerdo tábori ikrelahi uppe Belżecoszte, aszó jek ríszo sztya ole Reinhardt hadműveletoszke.

1910

1951

1940

💡 Dzsannahi odá

... hogy ando Reinhardt hadműveleto o SS-i trín baro mundarkerdo tábori ikrelahi uppe Belżecoszte, Sobibóroszte taj Treblinkate, aká 2,4 milijó biboldóven taj 50 000 romen taj szinten mundargye maskar o 1942-dikno taj 1943-dikno bers?

... hogy o nyimcike raja „préko telepítésiszke“ akharnahi odá, hogy le manusen ando lágerja taj mundarkerde táborja liginye?

✍ Tumari búti

Szó gondolinen, szoszke haszninnahi o but náci aszave rajkane alava szar o „préko telepítési“ taj o „végsőno megoldási“? Dzsanen te áver példi te phenen?

📷 Palo kípó

Deportáltne roma ando belżeciko lágeri ando 1940-dikno bers. Hurde kheróra kampja lenge te kerén ando lágeri telo nyilaj. Nyimciko Szöveccségiko Arhívumo, Koblenzo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/i>

I4 BUCHENWALD (D)

Po 1938-dikno bers má but sel nyimcike romen taj szinten liginye ando buchenwaldiko lágeri, aszo paso Weimari sztya. Ando 1939-dikno bers 600 osztrákike szinti taj roma resztye oggya Dachauvoszta, maskar lende but tinidzserja. Athar odolen ako túl dzsivgye – 500 romen taj szinten –, ando 1940-dikno bers ando mauthauseniko lágeri liginye. Kana o auschwitziko méribnaszkero lágeri pe 1944-dikne berszkeró nyilaj ánde kergyé, papale 1800 romane taj szintike mursa géje Buchenwaldoszte, de andar adana 200 manusen ando szeptemberiko maszék pále bicshagye Auschwitzoszte pe lengero mundaripe. Auschwitzoszta majna 1000 romane taj szintike dzsújen menekítinye ári ando buchenwaldike hurdeder táborja Altenburgoszte, Schliebenoszte taj LeipzigTauchate. Maskar lende báre zalog dzséne dzsivgye túl i búti ando blovinggyári.

1910

1951

1945

💡 Dzsannahi odá

... hogy ko buchenwaldiko lágeri 129 hurdeder tábori tartozinlahi?

... hogy pe háborúvoszkero vígo ole túlélőne fogjen lengere őri zórjaha linye p' odá, hogy te ácsken ánde ónk is ande „méribnaszkere dzsavibja“ áver lágerende? Ole raben, ako báre gyengave sztye ko dzsavibe, séeszte livingye p' odá than. But ezeri manusen mundargye csak páre diveha angle háborúvoszkero vígo

✍ Tumari búti

Roden ári, ká sztye hasonlőne „méribnaszkere dzsavibja“ ando dúte világháborúvoszkere utósőne maszeka! Arakhen ári, hogy szí-i pe tumaro környíko tömegsíri! Te ója, akkor ko hi odój temetime taj szoszke?

📷 Palo kípó

O buchenwaldiko lágeri palo felszabadítási. Buchenwaldiko taj Mittelbau-Dora Emlékezőne Thanengero Alapítványi, Weimari, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/i>

I5 CHELMNO/KULMHOF (PL)

Ando 1941-dikne berseszkeró decembei, kana tífusziárványi phagyija ári ando „cigányiko“ tábori po litzmannstadtiko gettóvo ando lengyeliko fóro, aszo adádíve má Łódźoszke akharen, 4600 romen mundargye gázosne motorende taj Chel̨mno/Kulmhofoszte len liginye. Dese kurkenca pal' odá, hogy sza o 5007 osztrákike roma taj szinti oggya resztye Łódźoszte, szakone mundargye. Maskar lende 4400 manusen le 150 000 biboldóvenca taj but ezeri szovjetike hadifogjenca ketháne aszave tömegsírende thogye, pe szoszte na sztya nista jelo, aszo ando vésa merro Chel̨mnovo sztye.

1910

1951

1941-42

💡 Dzsannahi odá

... hogy kana ando 1942-dikne berseszkeró márcijusi o endánya taj baráttya, ako daravnahi odolen akasz liginye, engedelmo mangje, hogy saj len te dikhen ando Lengyeliko, o jagale odá lenge phengye, hogy náne len jogo odolen te dikhen, akasz Łódźoszte „préko rakingye“?

... hogy o „gázosne motorja“ sztya o elsőne, aszo pe aszave naszvale manusengero mundaribe haszninnahi, ako ando diline khera taj csore khera dzsivnahi?

✍ Tumari búti

Szoha uzsarnahi le manusen, hogy te dzsiven ando lágerja? Szó úja le manusenca mist' adá?

📷 Palo kípó

Jek Magirus-Deutziko „gázosno motori“, aszoha ando 1941-dikno taj 1942-dikno bers ole osztrákike romen mundarkerye, kana préko len liginye andar o litzmannstadtiko „cigányiko“ lágeri ando Chel̨mno/Kulmhoffi ko méribnaszkeró lágeri. Yad Vashemoszkeró Arhívumo, papírishzkeró számo 1264/2, Jeruzsálemo, Iz

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/i>

I6 DACHAU (D)

Le romengero taj szintengero elsőno csoporto ando 1938-dikno bers liginye ando lágerja. Pálal ando 1939-dikno bers tömegszámra kezdingye te lidzsen le manusen ando lágerja Dachauvoszte, Buchenwaldoszte taj Ravensbrückoszte, akija but ezeri osztrákike romen taj szinten bicshagye po roboto. Azí mer odolén liginye, ako búti birinnahi te keren, hogy te roden po máro, lengere csalággya le segéjjendar függinnahi – mist' adá o fórike raja odá szigyantatinnahi, hogy még buter manusen te lidzsen! Ole raben ando lágerja o SS-i ánde kategóriájázingya. O kategóriji odona szimbólumi szikavnahi, aszo po gáda sztye szivde. O roma taj o szinti átalába o kalo trijangulumo kamplahi te phiraven, aszo le „antiszociálisne“ raben szikavlahi. Zalog lágerende o roma külön barnave trijangulumoha sztye jelzime.

1910

1951

1938

💡 Dzsannahi odá

... hogy romane taj szintike rabi ole Trito Birodalmoszke majna ando cele lágerja sztye?

✍ Tumari búti

O jek fogjoszkero azonosítóno számo po kípo 17093 hi. Próbinen buter te dzsanen pal' adá manus!

📷 Palo kípo

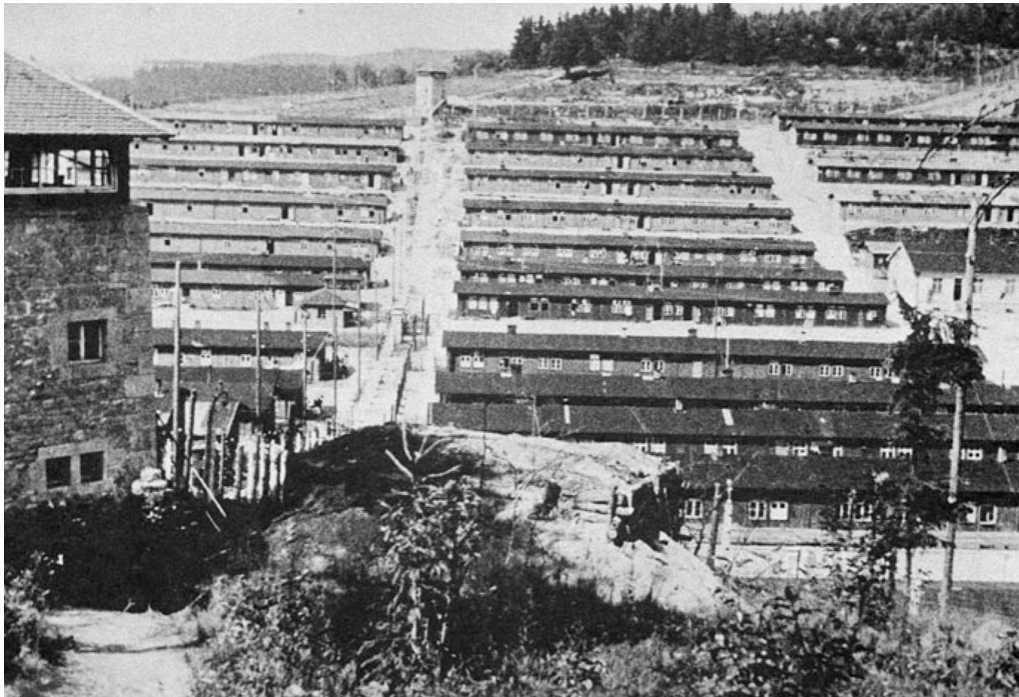
Osztrákike roma ando dachauviko lágeri pe Friedrich Franz Baueriszkeró kípo, aszo le SS-iszke kergya. Dachauviko Emlékezőne Thaneszkero Arhívumo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/i>

I7 FLOSSENBÜRG (D)

O Nemzetike Szocialisti pumare „Roboto Zsi Ko Méríbe“ politikaha o fl ossenbürgiko aszave lágeriszke kamnahi te keren, aká roboto is újáhi. Adá sorso kamnahi pumare politikajike ellensígenge taj főleg le „antiszociálisne kívülállóvenge“. Buter szar 1200 szinten taj romen szar „antiszociálisnen“ liginye Flossenbürgoszte, taj zórhaha len linye uppe pe báre phare bútýate, phenasz ando bárane bányi taj blovingergyári, aszo páse sztye.

1910

1951

1946

💡 Dzsannahi odá

... hogy merro háborúvoszkero vígo but ezeri fogjenge muszaj sztya te dzsan méribnaskere dzsavibeha andar o fl ossenbürgiko lágeri ando Díliko Nyimciko?

... hogy but ári bokhajarde taj gyengave fogjen livingye téle o őri pe háborúvoszkere utósóne divesza ando 1945-dikno bers? O jek túlélővo o 14 bersiko Karl Stojka sztya.

✍ Tumari bútí

Arakhen ári, hogy szave előírása hi, aszo palo fogji bason? Saj len len uppe zórhaha uppi bútí?

📷 Palo kípó

O kípó ando 1946-dikne berseszkero áprilisi úja kerdo, kana o amerikajike lukeszte uppe szabadítinye o fl ossenbürgiko lágeri. Bajorike Emlékezőne Thanengero Alapítványi, Flossenbürgiko Lágeriszkeró Emlékezőno Than, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/i>

18 JASENOVAC (HR)

O legbareder lágeri ando Horvátiko o jasenovaciko sztya, aszo majna 100 kilométeri merro délkeleto hi Zágrábosztar. Ando 1941-dikno bers kergyija taj o tagi andar o Horvátiko Fasisztiko Usztasa mozgalmó fi gyelinnah' uppe. Zsi adádíve 83 145 áldozatenge pindzsaren o nevo. O legbareder csoporto majna 50 000 szerbo sztya, o dúto pale buter szar 16 000 rom.

1910

1951

1941-45

💡 Dzsannahi odá

... hogy ole romen gurumnyale vagonyende liginye ando lágeri? ... hogy po szállításike papírja csak le fogjengero számo sztya, de lengero nevo na?

... hogy alig ácsihije aszave roma – sza jek sztya, hogy murs, dzsúli, terno vagy phúro –, ako túl dzsivgyáhi o lágeri? ... hogy na hajon jek pal' odá, hogy kityi dzséne múje odoj?

✍ Tumari búti

Szoszke hi fontosno, hogy ári te arakhen ole áldozatengero nevo még adádíve is, buter szar 70 bersenca pálal?

📷 Palo kípó

Romane dzsúja taj hurde csháve ando Stara Gradiška dzsújiko tábori, aszo jek ríszo hi le jasenovacike lágeriszke. Jasenovaciko Emlékmúzeumo, Jasenovaci, Horvátiko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/i>

I9 MAUTHAUSEN (A)

Ando Trito Birodalmo o mauthauseniko lágeri o jek sztya maskar o legbareder lágerja andi Uprutni Ausztrija – buter szar 200 000 fogjenca, főleg szovjetike hadifogjenca, biboldóvenca taj politikajike fogjenca. Majna 100 000 manusa múje adaj maskar o 1938-dikno taj 1945-dikno bers. Maskar o 500 romane áldozattya o jek le Karl Stojkaszkeró dad sztya, ako jek sztya maskar odona roma, akasz elsónenge liginye ando lágeri ando 1939-dikno bers. Ando 1994-dikno bers o Karl Stojka uppe avatingya jek emléktábla po jekfarutno lágeriszkeró falo.

1960

2001

1994

💡 Dzsannahi odá

... hogy but fogji múje and' odona bárane bányi, aszo o SS-i lidzslahi?

... hogy odole fogjen, ako má báre gyengave sztye te phiraven o bare phare bára, séeszte livingye p' odá than?

✍ Tumari búti

Arakhen ári, hogy pe tumaro környíko vagy ande tumaro országo gondolinen-i pále p' odona roma taj szinti, akasz mundarkerye ando lágeri, taj te ója, akkor szar!

📷 Palo kípó

O Rudolf Sarközi, o Karl Stojka taj o Mongo Stojka emléktábla avatinen uppe ando 1994-dikno bers április 27-én ando jekfarutno mauthauseniko lágeri odole romenge taj szintenge, akasz mundarkerye. Osztrákike Romengero Dokumentácijósno Központo, Bécsó, Ausztrija.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/i>

I10 RAVENSBRÜCK (D)

Maskar o 152 000 fogji ando ravensbrückiko lágeri Északike Nyimcikoszte o legbuter dzsúli sztya. Andar adana but dzséne roma taj szinti sztye, akasz lengere hurde cshávenca ketháne liginye ando lágeri. Andar odona 28 000 džéne, ako ando lágeri múje, csak 16 500 dzsénengero nevo pindzsaren.

1910

1951

1939-45

💡 Dzsannahi odá

... hogy o elsőno fogjo, ako Ravensbrückoszte múja, jek 16 bersiki osztrákiki romani cshaj sztya? Aszavi csisli sztya, hogy préko resztya telo szögesdróto. De észre linye, hogy te cshiven pet kamel. Hudije la taj pále la liginye ando lágeri, aká aszavo büntetési hudija, hogy kopajaha la te maren.

✍ Tumari búti

Dzsanen buter pal' odá, szar dzsivnahi taj kernahi búti o dzsúja Ravensbrückoszte? Szoszke sztya odá, hogy le fogjengero majna negyedo múja? Szo saj hi te keren vas' odá, hogy pále te gondolinen p' odona báre but bipindzsarde áldozattya?

📷 Palo kípó

Osztrákike romane dzsúja gyékényiko szőnyego khuen telo őrizeto ando ravensbrückiko lágeri. Ravensbrückiko Emlékezőne Thaneszkero Arhívumo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/i>

I12 WESTERBORK (NL)

O westborkiko tábori Hollandijate ando 1938-dikno bers kergyija, szar menekültengero tábori odole osztrákike taj nyimcike biboldóvenge, ako andar o Tritó Birodalmo menekülinnahi. Pal' odá kana o Nyimciko ando 1940-dikne berseszkeró májusi zór peszke lija peder i Hollandija, o westborkiko aszavo tábori úja, akija le hollandike biboldóven, romen taj szinten liginye, maj akasz kísíb Auschwitz-Birkenauvoszte, Sobibóroszte taj te áver lágerende. Ando 1944-dikne berseszkeró májusi 574 „karavánlakóven” csukingye téle taj liginye Westerborkoszte. Vizsgálíngye len taj maskar lende 245 dzsénen, pal kaszte o but náci odá gondolinnahi, hogy „cigánnya” hi, liginye ando lágeri Auschwitz-Birkenauvoszte. Csak 30 dzséne dzsivgye le túl.

1910

1951

1944

💡 Dzsannahi odá

... hogy 64 romane taj szintike raben mentingya odá, hogy svájcziko vagy olasziko paszporto sztya len?

... hogy 200 manusen mukje szabadon mist' odá, mer na dikje len romenge vagy szintenge, csak „utazóvenge”?

✍ Tumari búti

Szo gondolinen, szoszke linye ávreszar odole manusen, akasz olasziko vagy svájcziko paszporto sztya? Szo gondolinen, szoszke mukje szabadon o but náci ole „utazóven”, de le romen taj le szinten liginye ando lágeri?

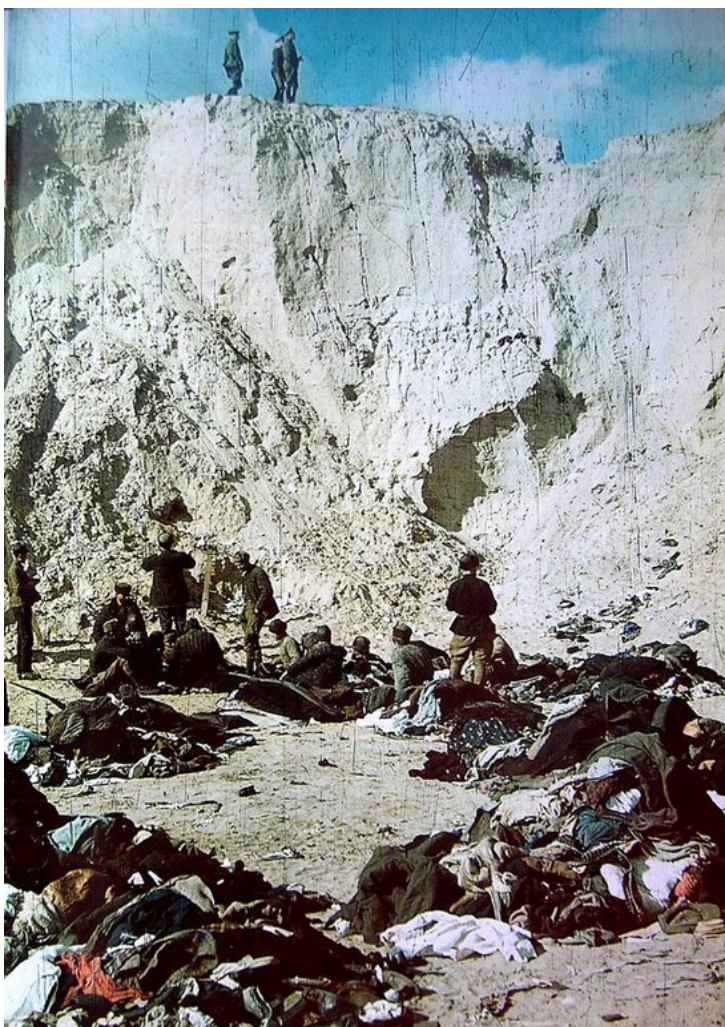
📷 Palo kípó

Kípó pali „főucca” ando westerborkiko tábori, aszo ando 1944-dikno bers jek parancsnoko keragya jekhe biboldóvike raboha, saj ovel hogy pale parancsnokike épületeszkeró leguppeder ríszo.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/i>

J1 BABYN YAR (UA)

Po Babyn Yar szurdoko, aszo paso ukrániko fővárosi Kijevo hi, sztya o jek legbareder mundarkeribe telo dúto világháborúvo. Maskar o 1941-dikno taj 1943-dikno bers o SS-i mundargya but des ezeri biboldóven, ukrányen, romen taj szinten taj lengero trupó báre bare tömegsírende cshidinye. O mundarkeribja odoleha kezdingye, hogy ando 1941-dikne berseszkeró szeptember 29-én taj 30-án 37 771 kijevice biboldóven mundargye. Pálal ando októberi te odolen mundargye, ako ando 5 „cigányiko” tábori dzsivnahi odoj, taj Babyn Yaroszte len temetingye.

💡 Dzsannahi odá

... hogy andar odona, ako ando ukrainiko Babyn Yaro múje, csak alig des százalékoszke dzsangye uppe te pindzsaren o nevo?
... hogy o orosziko zeneszerzővo, o Dimitrij Sosztakovicso jek szimfónija ajánlingya le babyn yarike áldozatenge?

... hogy o nyimcike lukeszte angl' odá, hogy pále pumen cidinyéhi, ári ásingye taj thargye but ezeri múlen Babyn Yaroszte, hogy te tüntetinen o cele nyomi? O hamvi szít szóringye po pásutne phúja.

✍ Tumari búti

Cshiden ketháne, hogy szavo szerepo sztya ole különfélikne csoporten po kípo!

📷 Palo kípo

Gádengere halmi palo áldozattya, akasz Babyn Yaroszte mundargye. O stár mursa ando szurdoko saj ovel hogy le SS-iszkere manusa sztye kathar o ukrániko kiegészítőno egységó. Nyimciko Szöveccségiko Arhívumo, Koblenzo, Nyimciko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/j>

1910

1951

1941-43

J2 HRASTINA (HR)

Ando 1945-dikno bers április 24-én, páre diveha angle háborúvoszkero vígo, o SS-ike lukeszte, ako pále pumen cidnahi, hudinye 43 nyimcike szinten, ako ando Horvátiko cshigye pumen taj garugye pumen aszave gaveszte, aszo paso Zágrábo sztya. Páren andar lende kínzingye taj sza le 43 manusen – mursen, dzsújen taj hurde csháven – mundargye taj thargye jekhe pajtate. O jek maskar lende o Max Bamberger sztya (dik o A2 ódalo).

💡 Dzsannahi odá

... hogy but szinti taj roma próbingye préko te dzsan pe bute határende ando biztonságosne országai, szar phenasz ando Svájco, de szinte soha na muknahi len ánde, szar te le but biboldóven taj politikajike menekülten? O jek aszavo, akasz pále bicshagye o svájccike raja o híresno jazzgitárosi, o Django

✍️ Tumari búti

Szo dzsanen ári te arakhen palo svájcciko határho Paul Grünigero, ako but menekültenge segítinye préko te dzsan po határi Svájccoszte. Kija dzsanahi, te menekülinen kamplahi tumenge andar tumaro országo? Szar le kernahi?

📷 Palo kípó

Kípó palo szinto Max Bambergeri, aszo ando 1935-dikno bers kergyija. Nyimciko Szintiko taj Romano Dokumentácijósno taj Kulturálisno Központo, Heidelbergo, Nyimciko.

https://www.romasintigenocide.eu/romungro/j

1910

1951

1935

J3 SZCZUROWA (PL)

O kípó pe jekhe bijaveszte kergyija ando lengyeliko gav Szczurowate, aká romane családgya dzsivnahi má báre csilla bi o rusibe pumare szomszédencia taj te ketháne házasodingye le gádzsenca, akasz phúja sztye. Ando 1943-dikno bers o nyimcike lukeszte körbe linye o gav taj ketháne terelingye 94 romane mursen, dzsújen taj hurde csháven. Ando temetővo len liginye taj séreszte len livinkerye.

1910

1951

1943

💡 Dzsannahi odá

... hogy buter szar 200 romengere taj szintengere mundarkeribja arakje uppe csak po valakanutno Lengyelike Főkörmányzóságoszkeró than taj saj hogy még buter sztya?

... hogy o legelsőno emlékművo le európavike romenge, akasz mundarkerye, ando 1966-dikno bers Szczurowate kergyija? Andi celi Európa csak adá jek aszavo emlékművo sztya majna 30 bers.

✍ Tumari búti

Dzsan p' adá www.romasinti.eu ódalo taj arakhen buter informácijóvi pali Krystyna Gil, ako túl dzsivgya o mundarkeribe.

📷 Palo kípó

Jek bijav romane taj gaddzsike családencia ando 1943-dikno bers. Tarnówiko Etnográfí jajiko Múzeumo, Lengyeliko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/j>

J4 SABAC (SRB)

Ando 1941-dikno bers odole romen, ako Szerbijate ando Mačva régijóvo dzsivnahi, bute biboldóvenca ketháne hudinye taj liginye len ando lágeri paso Šabaci, aká sza le cele 2100 manusen téle livinkergye le nyimcike Wehrmachtoszkere kivégzőne osztaja.

1910

1951

1941

💡 Dzsannahi odá

... hogy o nyimciko lukesztipe sel civilike manusen livinkergyá téle vase jekhe nyimcike lukeszteszke, akasz o partizánnya mundargye po Balkáno? Páre diveha anglo šabaciko mundarkeribe o jugoszlávike partizánnya 21 nyimcike lukeszten mundargye ando harci.

... hogy buter des ezeri romen taj szinten mundargya o SS-i taj o fasisztiko lukesztipe ando Orosziko taj Ukrajnate maskar o 1941-dikno taj 1945-dikno bers?

✍ Tumari búti

Po kípó saj hi te dikhen jek tanúve, ako vígig dikja, hogy szo kergyé. Ugyan szo saj phengya akkoraráti pe barátoszke pal' odá, szo sztya?

📷 Palo kípó

Biboldóvike taj romane túszen lidzsen Šabaciszte, hogy o nyimcike lukeszte ári len te vigzinen. Yad Vashemoszkero Arhívumo, Jeruzsálemo, Izraelo.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/j>

J5 VÁRPALOTA (H)

Ando 1945-dikne berseszkero februári o ungrike fasisztike nyilaskeresztesne pártoszkere tagi taj o jagale, ako odoj kernahi, 123 ungrike romen Várpalotatar taj Székesfehérváratar mundargye. Ole áldozatenge pumaro sajátno síro kampja ári t' ásinen, pal' adá téle len livinkergye. Dú dzsúja dzsivgye túl o mundarkeribe. O tömegsíro akani telo Grábler-tóvo pastyol pasi Inota, aszo pe Várpalotakero szílo hi.

1974

2015

2008

💡 Dzsannahi odá

... hogy hasonlóné mundarkeribja sztye áver ungrike főrende taj te gavende?

... hogy ando 1998-dikno bers o fórike raja utasítinye odá kérvényi, hogy emlékművo te saj ovel te ácshaven le mundarkeribeszkeré áldozatenge?

✍️ Tumari búti

Tervezinen jek emléktábla taj írinen jek szövego po várpalotajiko mundarkeribeszkeré emléko!

📷 Palo kípó

O Grábler-tóvo pasi Inota pe 2008-dikne berseszkero nyilaj. Bársony Jánosiskero sajátno ketháne kedibe, Pesta, Ungriko.

<https://www.romasintigenocide.eu/romungro/j>